

A kismartoni áll. polgáriskola keletkezésének rövid története.

Huszonötezer forint! alig 5000 lakosos városkában összegyűlt jótékony adomány magasabbfokú nevelésoktatási intézet állítására. Oly lélekemelő, magasztos tény, melyre büszke lehet nemcsak Kismarton s a kapcsolatos három társközség, hanem velük együtt egész Sopron megye; különösen figyelembe véve ama körülményt, hogy e városka polgársága legnagyobb részét németajkú, hogy az osztrák határszélen való fekvése folytonos összeköttetésbe hozza Ausztriával, hogy Béccsel sokszoros forgalmi viszonyban áll s hogy vasuti összeköttetés hiányában hazánk szívéből, Budapesttől, a legujabb időkig úgyszólván elszigetelve: s e derék városka németajkú polgársága 25.000 frtot áldoz oly iskola létesítésére, mely hivatva van a nemzeti nyelv ápolásával s nemzeti kultúra terjesztésével néhány évtized alatt nyelvben is magyarrá tenni az ifju nemzedéket, melynek apái negyvennyolczban s azóta is ismételten tettek tanuságot arról, miszerint német nemzetiségök daczára ők mindenkor magyar hazafiaknak bizonyultak.

A hazafiság, közérzés és jótékonyosság e lélekemelő nyilvánulása tagadhatatlanul a legnagyobb dicséretre méltó *polgári szellem* kifolyása, mely Kismarton lelkes lakosságát a hetvenes évek végén áthatotta. A polgárság színe-java készséggel és

lelkesedéssel állott a városi ügyvezetés élére, hogy egyesült erővel, buzgó, önzetlen s vállvetett munkássággal a fejlődés és fölvirágzás útjára terelje e városkát. Jól átgondolt s tüzetesen körvonalozott tervszerűséggel látott nemes földadatának fokozatos megoldásához. Alig fejezte volt be a városi háztartás rendezését, páratlan erélyvel vetette munkásságát régi kedvenc eszméjének — magasabbfokú iskola létesítésének — megvalósítására. Megállapított egymásutánban kívánta azután sorra venni előbb az *elemi iskola* fejlesztését, majd később városi *gyermekkert* állítását.

Már a hetvenes évek eleje óta táplálta polgártársai körében a közügyek egyik elismert előharcosa ama törekvést, hogy Kismartonban a lakosság értelmi képzettségének s ezáltal erkölcsi és anyagi fejlődésének előmozdítására *alreáliskola* alapitassék. Határozott alakot öltött e törekvés 1873-ban, midőn a „Kismartoni takarékpénztár“ közgyűlését megelőző igazgatótanácsi ülés egyhangulag elhatározta, hogy első évi osztalékát — összesen 800 forintot — *reáliskolai alap* czímen gyümölcsözteti magasabbfokú iskola létesítése érdekében.

Értesülvén e mozgalomról Ballagi Károly kir. tanácsos, azon időben Sopronmegye kir. tanfelügyelője, figyelmeztette az ügy iránt érdeklődőket a 68.-iki népoktatási törvény által szervezett *polgáriskolára*, kifejtette ennek czélját és földadatát s meggyőzte őket arról, hogy a helybeli viszonyoknak a polgáriskola inkább felel meg, mintsem az alreáliskola. A kir. tanfelügyelő tanácsa termékeny talajra talált: a reáliskola eszméje végkép elejtetett s helyette a város meg társközségei javára *polgáriskola* alapítása vétetett czélba.

Ily stadiumban volt az alapítandó polgáriskola ügye, midőn 1877. május havában *Grüssner Ferencz* gyógyszerértulajdonosnak polgármesterré történt választatása jelentékenyen előmozdította a terv megvalósulását. Már egy hónap mulva — 1877. június 3.-án — az új polgármester meghívót bocsátott ki, melyben a személyesen Kismartonban időző kir. tanfelügyelő, Ballagi Károly kir. tanácsos, fölhívására vasárnap, jun. 3.-án délután 3 órára *fontos iskola-ügyben* értekezletre hívta össze az alább megnevezett urakat:

Vimmer Imre (hercegi zárgondnoksági közp. igazgató), Faludy Lőrincz (főszolgabíró), Major Gyula (hercegi fogalmazó), Fröhlich József, Morth Alajos, Zehetbauer Henrik, Wolf Ign., Spitzer Sándor, Pollák Adolf, Kienzel J. (f.-kismartonhegyi bíró), Dr. Kaprinay Endre, Heim Ferencz, Seywerth József, Ludvig György, Grüssner Ant., Zechmeiszter Gáspár (esperes-plebános), Payr Ferencz, Sedlmayr Mór, Payersteiner Antal, Mozelt Ferencz, Laschober Mátyás (városi ügyész), Leinner Mihály (alpolgármester), Fügi Béla (városkapitány).

Ez előértekezletet pénteken, június 8-án, követte egy újabb ülés, melyben *négyszáznyolcvan polgári fiú- és kétszáznyolcvan leányiskola* fölállítására lőn elhatározva oly módon, hogy az iskolaépület költségeire igényelt 20—25 ezer forintnyi összeg *gyűjtés* útján teremtendő elő, míg az iskolának tanerőkkel való ellátása és a fentartási költségeknek az állampénztár terhére való engedélyezése iránt lépések teendők a magas tanügyi kormányznál. Részt vettek ez ülésen Kismarton és társközségeinek polgárai köréből:

Fröhlich József, Fügi Béla, Grüssner Antal, Grüssner Ferencz, Hebenstreit András, Heim Ferencz, Hofer Pál (tanító), Dr. Kaprinay Endre, Kienzel J., Klipfl Ferencz, Krétsy Fer., Laschober Mátyás, Leinner Mihály, Ludwig György, Major Gyula (hercegi tisztviselő), Morth Alajos, Payr Ferencz, Schnürmacher Aron (tanító), Sedlmayr Móritz, Wolf Ignác, Zehetbauer András, Zehetbauer Henrik urak.

összesen huszonketten, kik „A létesítendő polgáriszkola alapító bizottsága“-vá alakulván, elnökükké egyhangulag megválasztották — Grüssner Ferencz polgármester indítványára — *Dr. Kaprinay Endre* kir. közjegyzőt, értekezlet-i jegyzővé pedig *Hofer Pál* községi tanítót.

Az A.-Kismartonhegy, F.-Kismartonhegy és Kismartonváralja községeket ezen ülésben képviselt polgártársak fölkérettek, iparkodni oda hatni, hogy ama — Kismartonnal szorosán összeépített — társközségek a népoktatási törvény 60. §-a értelmében *polgáriszkola állítása céljából* a várossal közös iskola-területre egyesüljenek.

Dr. Kaprinay Endre, mint az alapító bizottság elnöke,

junius 14. napjára hívta egybe a legközelebbi ülést, melyen az értelmiség és a polgári osztály köréből már 38-an vettek részt. A.- és F.-Kismartonhegy községek nyilatkozata, mely szerint a létesítendő polgáriskola elnyerése érdekében a várossal közös iskolaterületre egyesülni kívánnak, ez ülésen már be lett jelentve; ugyancsak előterjesztetett Kismarton város nyilatkozata is, miszerint a társközségekkel való egyesülést a polgáriskola alapítása érdekében, óhajtja; *junius 29.-én* 306. sz. a. kelt átiratában Kishöflány község is bejelenté a városhoz való csatlakozását, egyuttal *Reiszner Ferencz* bíró és *Flitsch Ferencz* urakat választván képviselőkül az alapító bizottságba.

Ugyanazon ülésben megbeszélés tárgyát képezte már az *épület ügye* is, hosszas eszmeeseré folyván a fölött: új épület emeltessék-e, avagy valamely megvásárlandó épület alakitassék-e át a polgáriskola céljaira. Végre abban állapodott meg az értekezlet, hogy a kérdés tanulmányozása végett Grüssner Ferencz polgármester elnöklete alatt Spitzer Sándor, Major Gyula, Sedlmayr Mórítz, Fröhlich József, Hofer Pál, Heim Ferencz tagokból és Stütz József hercegi építészből álló *albizottság* küldetett ki. Megválasztatott ez ülésben a *gyűjtő-bizottság* is, melynek tagjai voltak: Sohár Lajos kir. járásbíró elnöklete alatt Laschober Mátyás, Faludy Lőrincz, Leinner Mihály, Goldstein József, Sedlmayr Mórítz, Wolf Adolf és Ludvig György. Faludy Lőrincz főszolgabíró a járásbeli községekben foganatosítandó gyűjtést vállalta magára.

Tekintettel arra, hogy a kir. tanfelügyelőtől nyert értesülés szerint a tanügyi kormány csakis azon esetre vállalná el az állampénztár terhére az iskola fentartási költségeit, ha a célnak megfelelő épületről gondoskodva leendő: az alapító-bizottság főgondját képezte az építkezésre megkivántató 20—25.000 frtnyi költség összegyűjtése. Az 1879. év utolsó hónapjai valamint az 1880. év első fele tehát a gyűjtés fárasztó és fölötte kellemetlen munkájának lőnek szentelve.

Vétenénk az igazság ellen, ha elmulasztanók e helyen az elismerés és hála adóját leróni ama férfiu iránt, ki lankadatlan buzgalmával, akadályt nem ismerő, határtalan lelkesedésével és a küzdelemben egyre fokozódó erélyével házról-házra járt gyűjtő-

ivével mindaddig, míg az épület emelésére igényelt összeg nagyobbrésze biztosítva volt. Köztudomásu Kismartonban, hogy magasabbfoku iskola létesítésének a helybeli lakosság köréből ő volt a kezdeményezője, a polgáriskola eszméjének ő volt az első és legbuzgóbb hive, az eszme megvalósulásának pedig ugyancsak ő volt lankadatlan előharcosa. Mialatt gyűjtőívével kezében bejárta a várost és a társközségeket, azalatt irodájában az egyik irnok heteken át másolta a kéréseleveleket s küldötte azokat a szélrózsa minden irányába, a hazában és a külföldön élő minden egyénhez, ki mint a város szülötte vagy azzal bármi módon összeköttetésben álló, érdeklél viseltetett kulturális mozgalmak iránt. Fáradhatatlan tevékenységével ezalatt úgy a megye közigazgatási bizottságában, mint a hercegi zárgondnokságban meghódítania sikerült az iskola eszméjének a mérvadó köröket. Oly általánosan ismeretes e lelkes férfinak a polgáriskola alapítása ügyében kifejtett buzgalma és tevékenysége, hogy szinte szükségtelen volna nevére ide iktatnom, ha figyelemmel nem volnék arra, miszerint állásomból folyó kötelességem az iskola alapításának, fejlődésének és fölvirágoztatásának minden fontosabb mozzanatát az intézet évkönyveiben megörökíteni. Már pedig *Laschober Máttyás* köz- és váltó-ügyvéd — azon időben városi ügyész — neve annyira egybeforrt intézetünk múltjával, jelenével és — lehetetlen csalódnunk — jövőjével, hogy följegyzése iránti kötelességünk alól még általánosan ismert szerénységéből folyó esetleges neheztelése sem oldhat föl bennünket.

Az előrebocsátott gyűjtési kimutatás *fényesen tanuskodik ama meglepő eredményről*, mely iskolánk lelkes barátjának fáradozását koronázta. Rövid félév alatt kerekszámban 17000 frt volt aláírva; ehhez járult a „természetbeli szolgálmányok becsértéke“-ként 1000 frt s a hercegi zárgondnokságtól fölajánlott természetbeni építési anyag becsértéke: 4000 frt. A következő sorokban szószerint közlöm a hercegi adományt tárgyazó átíratot:

A szeptember havi közigazgatási bizottsági ülésben pedig már előterjesztetett a magas miniszterium leirata, mely szerint „a kérvény alap hiányában ez idő szerint figyelembe vehető nem volt“. Jelen volt ez ülésben — mint közigazgatási bizottsági tag — iskolánk lelkes pártfogója, Laschober Mátyás is, kinek fölszólalására kellőképen indokolt újabb kérvény fölterjesztése lón elhatározva. Hathatósan támogatta őt fölszólalásával az időközben kölcsönös áthelyezés folytán Sopronba érkezett *Szabó Károly* kir tanfelügyelő, ki elődjéhez hasonlóan a legmelegebb érdeklődéssel karolta föl az alapítandó iskola ügyét.

Laschober Mátyás azonban tisztában volt azzal, hogy szeretettel ápolt iskola-ügyüket csakis oly kiváló tekintély juttathatja diadalra, mint Főméltóságú *Herczeg Esterházy Pál*, főispán úr. Ő herczegségéhez folyamodott tehát Laschober, arra kérvén őt, kegyeskednék a miniszter úr ő excellentiája elé járulandó küldöttség vezére lenni. „Meg vagyok győződve arról, hogy a miniszter teljesíteni fogja kérelmünket, ha Herczegséged kegyeskedik szószólónkká lenni; a kérelmezett polgáriskola engedélyezése kizárólag Herczegségedtől függ.“ — „Ha tőlem függ“ — válaszolá ő herczegsége — „legyen megnyugtatta az iránt, hogy az iskolát meg fogják kapni. Jól tudja ön, hogy mennyire szeretem Kismartont s hogy kész vagyok Kismarton emeléseért mindent megtenni, mi hatalmamban áll“.

Ő herczegsége jóindulatú, kegyes pártfogása új reményt ébresztett az iskola-ügy sorsáért már-már aggódó szivekben. A küldöttség Budapestre menetele azonban halasztást szenvedett ő herczegsége — ki Hütteldorfon időzött — gyengélkedése folytán. Október közepe táján Laschober értesítést vett ő herczegségétől, hogy Trefort miniszter ugyanazon hó 29. napján Sopronba érkezik, mely alkalommal a herczeg ő főméltósága be fogja vezetni a küldöttséget a miniszterhez.

Reménytől duzzadó kebellet jelent meg a kitüzött napon a Sohár Lajos (mint szónok), Laschober Mátyás és Dr. Kaprinay Endre urakból álló küldöttség ő herczegsége előtt, kinek kegyessége folytán a miniszter úrnak bemutatván, azon biztató választ nyerték, hogy a miniszter elismeri azt, miszerint Kismarton városában helyén volna egy polgáriskola, hogy sem Sopron

megyében, sem a szomszéd megyékben egyetlen ilyenmű tanintézet nincsen, hogy szép missiója volna az intézetnek a magyar nyelv terjesztése szempontjából; épen ezért — ha csak valamiképen lehetséges — már ő hercegsége kedvéért is engedélyezni fogja a polgáriskola fölállítását. Még az előszobában társalogtak a küldöttség tagjai, midőn Esterházy herceg ő főméltósága kijövéen, örömtől áthatott szavakban adta tudtára Laschober Mátyásnak: „Lássanak hozzá az építés előmunkálataihoz, biztosan meg lesz az iskola; a miniszter megígérte azt nekem.“

Alig érkezett a miniszter haza Budapestre, Laschober M. és Szabó Károly kir. tanfelügyelő az iskola-ügy szorgalmazása végett már utban voltak a főváros felé. A miniszteriumba érkezve azonban már az iktatóban megtudták, hogy „ő nagyméltósága hazajövele után rögtön elrendelte a kismartoni kérvény kedvező elintézését és sürgős expedálását.“ A miniszter elé bocsáttatván, ő excellentiája e szavakkal fogadta az urakat: „Gratulálok ügyvéd urnak, iskolájuk fölállítása el van rendelve; nagyon örvendek, hogy közös erővel sikerült óhajukat megvalósítani.“

A kérelem megújítása helyett tehát lelkes szavakban köszönetet mondott — Kismarton és társközségei nevében — örömtől sugárzó ügyvédünk a miniszter ur ő excellentiájának ama jótéteményért, melyben a kérelmezett iskola engedélyezésével Kismartont részesíteni kegyes volt.

A minisztertől egyenesen a táviró-hivatalba tartottak, hogy az örömhirt az otthon türelmetlenül várakozó polgártársakkal legott tudassák. Alig lehet fogalma a távol álló olvasónak ama leírhatatlan lelkesedésről, melyet az örömhír a helybeli polgárság értelmisége körében okozott. Ami több év óta a lakosság legfőbb vágyát képezte, az végre teljességbe ment. Az 1880. év november 3-án 31934. sz. a. kelt magas miniszteri rendelettel a kismartoni polgáriskola alapítása s annak az 1881/2. iskolai évben való megnyitása ténynyé vált. Álljon itt egész terjedelmében a magas miniszteri elhatározást közlő tanfelügyelőségi leirat.

1718. sz. Sopronmegye kir. tanfelügyelősége.

Tekintetes Dr. Kaprinay Endre Urnak, a polg. iskola építő-
bizottsága Elnökének

Kismarton.

A nagyméltóságú vallás- és közoktatási m. kir. Minister ur f. évi nov. hó 3-án 31934. sz. a. kelt magas rendelete értelmében kérvényök mellékleteit /: alá csatolva van szerencsém Tekintetes Uraságodat értesíteni, hogy az esetben, ha Kismarton sz. kir. városban a mellékletek értelmében a felállítandó polg. fiu- és leányiskola számára a népnevelési törvénynek megfelelő épület megépítettik, kész a mlts. vall. és közokt. m. kir. Miniszterium az iskolánál alkalmazandó tanítók fizetéseit, valamint az iskolának taneszközökkel való ellátását az állam terhére elvállalni és biztosítani, — oly módon, hogy a jövő 1881/82. tanévre a polg. iskolának csak I-ső osztálya, s minden következő tanévben egy új osztály fog nyitvatni.

Önként értetik, hogy a népokt. törvezikk értelmében a fentartási költségekre az 5% iskolai adót a szab. kir. város és a vele egyesülendő községek lakói fizetni kötelesek leendének.

Megkülönböztetett tiszteletem nyilvánítása mellett vagyok

Sopron, 1880. évi nov. 24.

Tekintetes Uraságodnak

kész szolgálja

Szabó Károly

kir. tanfelügyelő.

E sorok írója Kismartonba jövetele idejében személyesen tanuja volt a határtalan örömnök, mely a város és társközségeinek lakosságát a régóta táplált közóhaj megvalósulása tudatában áthatotta. Bizonyosága ennek különben a lázas tevékenység is, melyet az alapító-bizottság a miniszteri rendeletről való értesülése után legott kifejtett. Még ugyanazon hó 18-ára hivatott egybe Dr. Kaprinay Endre elnök által az alapítók közgyűlése, mely az építkezésnek a következő év tavaszán való megkezdését osztatlan lelkesedéssel elhatározván, a következő fölhívást bocsátotta ki az egyes alapítókhoz:

Euer Wohlgeboren!

Seine Excellenz der Herr k. ung. Minister für Cultus und Unterricht hat uns mittelst h. Resolution dato 3. November l. J. Z. 31934 die Zusage erteilt, dass er bereit ist, im Falle für eine in der kön. Freistadt Eisenstadt zu errich-

tende Bürgerschule ein dem Volkserziehungsgesetze entsprechendes Gebäude aufgeführt wird: — die Gehalte der anzustellenden Lehrer, so auch die Ausstattung der Schule mit den nötigen Lehrmitteln zu Lasten des Staatsaerars zu übernehmen und zu garantiren, — derart, dass im künftigen Schuljahre 1881/2 die I. Classe der Bürgerschule, sodann von Jahr zu Jahr eine weitere Classe eröffnet wird.

Nach dieser, unsere Bemühungen mit dem vollsten Erfolge krönenden hohen Enunciation ist es dringend notwendig, das Schulgebäude je eher herzustellen, welchem drängenden Anlasse entsprechend das Gründungs-Comité der zu erbauenden Bürgerschule um den Bau im Frühjahre des kommenden Jahres beginnen zu können, — in seiner am 18. d. M. abgehaltenen General-Versammlung, betreffs der Entrichtung der durch die einzelnen Gründer gezeichneten Beträge den Beschluss fasste: dass die Einzahlung der subscribirten Beträge — insoferne es der betreffende Subscribent nicht vorziehen sollte im Interesse der Sache die Einzahlung auf einmal zu leisten, — in 4 gleichen Raten u. zw. dergestalt erfolgen solle, dass die 1. Rate am 1. Dezember l. J., jede folgende Rate aber je am 1. Jänner, 1. Februar und 1. März 1881 einzuzahlen, somit die gezeichnete Summe bis 1. März 1881 vollkommen zu tilgen sei.

Die einzuzahlenden Beträge beziehungsweise Raten sind vom 1. Dezember l. J. ab bei der Eisenstädter-Sparcassa — als Zahlstelle — abzugeben, — woselbst die eingezahlten Beträge quittirt und bis zum factischen Beginne des Baues im nächsten Frühjahre — im Interesse des Baues fruchtbringend verwaltet werden.

Indem ich mir erlaube, diesen Beschluss der Generalversammlung Ew. Wohlgeboren, der zu Bauzwecken . . . fl. gezeichnet hatten, zur geneigten Kenntniss zu bringen, zeichne ich mich,

Ew. Wohlgeboren

Eisenstadt, im November 1880

ergebener

Dr. Andreas Kaprinay,

Praeses des Gründungs-Comités
der zu erbauenden Bürgerschule.

Ugyanazon közgyűlés megválasztotta egyszersmind az építő-bizottságot is, mely Grüssner Ferencz polgármester elnöklete alatt a következő tagokból alakult meg: Fröhlich József, Grüssner Antal, Heim Ferencz, Hofer Pál, id. Job Bonifác, Kaiser Sándor, Laschober Mátyás, Major Gyula, Mozelt Ferencz, Nuss Ignác, Pollák Adolf, Pregardt P. Lajos, Sedlmayr Móriéz, Spitzer Sándor, Stütz József, Váritys Károly, Wolf Ignác. Ide iktatjuk az építő-bizottság által kibocsátott fölhívást is:

Geehrte Mitbürger!

Es ist bereits zur erfreulichen Thatsache geworden, dass in Folge der unermüdlichen und aufopfernden Bemühungen einiger Mitbürger, ein Erlass des hohen kön. ung. Ministeriums für Cultus und Unterricht dto. 3. November 1. J. Z. 31934 ergangen ist, wodurch eine dem jetzigen Zeitgeiste entsprechende und für die localen Verhältnisse unserer Vaterstadt anerkannt geeignete Institution, die Bürgerschule, ins Leben gerufen wurde.

Der hohe Erlass lautet folgendermassen: Im Falle in der kön. Freistadt Eisenstadt bis Ende Juni 1881. ein dem Unterrichtsgesetze entsprechendes Gebäude für eine Bürgerschule mit 6 Knaben und 4 Mädchenklassen (der höh. Töchterschule) errichtet wird, garantirt die kön. ung. Regierung die Subventionirung sämtlicher Professoren, und die Ausstattung dieser Schule mit allen erforderlichen Lehrmitteln für immerwährende Zeiten derart, das schon im künftigen Schuljahre 1881/2 die erste Klasse für Knaben und Mädchen, sodann von Jahr zu Jahr die nächste höhere Klasse eröffnet wird.

Ich bin nun in der Lage Ihnen die erfreuliche Mittheilung zu machen, dass durch die grossen opferwilligen Spenden Sr. Durchlaucht des Fürsten Nikolaus Esterházy, der P. T. Bewohner der Stadt, und Nachbargemeinden, Schloss, Berg und Israeliten Gemeinde, sowie vieler anderer auswärtigen hohen Notabilitäten, vielfach die Mittel herbeigeschaffen sind, welche es uns ermöglichen in der Bürgerschule ein bleibendes monumentales Werk zu gründen, auf das mit Dankbarkeit noch spätere Generationen blicken werden.

Im Angesichte einer so schönen und ich möchte glauben auch erhebenden Errungenschaft, drängt es mich auch an den bewährten Wohlthätigkeitsinn meiner geehrten Mitbürger, namentlich der Herrn Wirthschaftsbesitzer zu appelliren; dieselben mögen an dem wahrhaft schönen und unvergänglichen Werke, das als ein ehrendes Zeichen unserer Generation dastehen wird, Theil nehmen, indem sie durch Naturalleistungen den Bau der Schule nach besten Kräften unterstützen.

Es beehrt sich demnach der Gefertigte im Namen der Bürgerschulbaucommission die geehrten Mitbürger zu einer, im Rathhaussaale abzuhaltenden Besprechung am 12. d. M. Nachmittags 4 Uhr mit dem Ersuchen einzuladen, möglich zahlreich zu erscheinen.

Im Namen des Baucomités
Hochachtungsvoll
F. G r ü s s n e r,
Praeses.

A gyűjtő-bizottság kiegészítésére, abba pótlólag még ugyancsak a nov. 18-iki ülésben a következő tagok választottak be: Gschirtz János bíró és Polsterer János f.-kismartonhegyi, id. Kirchknopf Pál és Wimmer György kishöflányi, Rauchbauer István bíró szt-györgyi, végül Sailer Pál bíró és Herrmann Mihály jegyző nagyhöflányi lakosok.

A november 3-iki magas miniszteri rendelet t. i. ama meglepetésben részesítette az alapító-bizottságot, hogy a kérelmezett négyosztályu polgáriskola és kétosztályu felső-leányiskola helyett (Szabó Károly kir. tanfelügyelő közbenjárása folytán) *teljes 6 és illetőleg 4 osztályu polgári fiu- és leányiskola*, összesen tehát 10-osztályu tanintézet engedélyeztetett Kismartonnak; e magas miniszteri kegy azonban nem csekély zavarba ejtette a bizottság tagjait azon oknál fogva, mert általa köteleességökké vált a tervezettnél jóval nagyobb és költségesebb épület felállításáról gondoskodni; holott az addig begyűlt összeg alig volt elegendő az eredetileg tervbe vett hatosztályu épület költségeinek fedezésére. A siker diadala fölött uralkodott általános lelkesedés közepette azonban az összetorlódó akadályokkal tántoríthatatlanul szembe szálló L. M. fáradhatlan tevékenysége csakhamar kivívta, hogy az építkezés foganatba vétele el lön határozva. Budapestről t. i. egyenesen Bécsbe ment L., az azon időben ott tartózkodó Horváth Boldizsár hercegi zárgondnokhoz, arra kérván őt, méltóztatnék az építési költségek növekedése arányában ő herczegségénél kieszközölni az engedélyezett építési anyagoknak újabb adománynyal való megfelelő gyarapítását. Horváth Boldizsár zárgondnok a legbensőbb jóakaratot tanusította az iskola ügye iránt; kijelentette, hogy ő herczegségétől teljhatalmat nyert az építkezési anyagoknak a szükségelt mennyiségben való adományozására, s megígérte, hogy tőle telhetőleg a leghatályosabban fogja támogatni az adomány gyarapítása iránt benyújtandó kérvényt. Sohár Lajos, mint a gyűjtő-bizottság elnöke, megszerkesztvén és benyujtván a szóban forgó kérvényt ő excellentiájának, arra a következő örvendetes válasz érkezett:

553. szám.

1881.

Tekintetes Grüssner Ferencz urnak, Kismarton szab. kir. város Polgármesterének, mint a Kismartonban létesítendő polg. iskola bizottsága Elnökének.

Helyben.

A kismartoni polgári iskola létesítő bizottságának újabbi kérelme tárgyabani beadványára van szerencsém Tek. Polgármester urat mint a bizottság elnökét értesíteni: hogy zárgondnok ur méltóztatott, Ő Herczegsége a hitbirtokos urnak magas beleegyező nyilatkozata alapján, a kismartoni polgári iskola felépítéséhez a hercegi uradalom részéről nyújtandó segílyt m. é. 1587. számú /. alatt visszazárt átiratunk megváltoztatásával a következő épület anyagokban megállapítani, n. m.:

a) 204.000 db fal-, 12.000 db burkolat- és 300 db hajla-téglában és 28.000 db cserép zszindelyben:

b) a fenthivatkozott beadványhoz mellékelt s ezennel ///. alatt visszaesatolt kimutatás szerint szükséges épületfában.

Zárgondnok ur engedélye folytán a téglaneműeket a kismartoni téglakemenceze fogja következőkép szolgáltatni, és pedig a jelen évben:

28.000 db cserépszindelyt,

12.000 db burkolat téglát,

300 db hajla téglát,

100.000 db faltéglát; — 1882-ben pedig augustus haváig a fennmaradó 104.000 db faltéglát.

A faanyagokat ellenben — kivéve az apró épületfát, mely a lékai rak-tárból fog kiadatni — az iskola bizottság kérelmének megfelelőleg lábon állva a dörfeli erdőben fog kijelöltetni, megengedtetvén a bizottságnak, hogy azt helyben eladhassa és ennek árán Bécsujhelyen kész kifaragott épületfát vásárolhasson.

A fent elősorolt építési anyagoknak, engedélyezett módon való kiszolgáltatására, közlegeinket Kismartonban és Lékán ezuttal utasítottuk, s még csak azt jegyezzük meg, hogy magától értetődik, hogy a szóban forgó anyagoknak a helyszínére való elszállításának az iskola bizottság költségén kellend megtörténni.

Kismarton, 1881. február hó 25.

Tisztelettel

Esterházy hercezség javai zárgondnokságának központi igazgatósága.

Tanárky.

A legbensőbb hálaérzettől áthatva emlékezünk meg Főméltóságú Herczeg Esterházy Miklós urnak eme nagylelkű adományáról, melynek folytán lehetővé vált az építkezést haladéktalanul foganatba venni.

Az ezután sűrű egymásutánban tartott építőbizottsági ülések szorgos munkásságot fejtettek ki az építkezés tárgyában. Az iskola-telek megválasztása.*) a Stütz József hercegi építész által szívességből készített épületterv fölötti tanácskozások, az építőiparosok által benyújtott költségjegyzékek átvizsgálása s megvitatása, az építkezés átadását célzó pályázat kihirdetése, a beérkezett ajánlatok elbírálása alapján az építőmester kijelölése, az épületterv végleges megállapítása, a bútorszat s egyéb beruházási tárgyak beszerzéséről való gondoskodás stb.: mindmennyi fontosnál-fontosabb tárgyak, melyek az építőbizottság szüntelen tevékenységét s fáradhatatlan munkásságát igénybe vették.

S a bizottság tagjai elismerésre méltó buzgalommal küzdöttek meg mindeme munkálatokkal, daczára ama sajnálatos rosszakaratnak, melylyel őket a nép alsóbb rétege — izgatva egyes, a haladás és fölvilágosodottságai hadilábon álló elemek által — üdvös munkálkodásukban folyton gáncsolta. Tápot nyújtott az elégedetlenség fokozására ama körülmény, hogy a városi képviselő-testület által adományozott *iskola-telek* ama téren jelöltetett ki, melyen azelőtt a marhavásárok tartattak; szükségessé vált ennek folytán a marhavásárnak a külvárosba való áthelyezése. Ezen, magában véve fölemlítésre is alig érdemes körülmény, ürügyül szolgált utóbb a városi tanács és a polgáriskola ellen folytatott ama végzetes agitációra, mely következményeiben nagy horderejű eseménynyé nőtte ki magát.

A jótékony adományok azalatt megnyugtató mérvben folytak be. Hódoló alázattal emeljük ki első helyen Ő császári és királyi apostoli Felsége legkegyelmesebb adományát (l. a táblázatot).

Ő főméltósága, Herczeg Esterházy Miklós jelentékeny adományáról már fennebb emlékeztünk meg (l. 20. és 28. old.)

*) A Fajt-téle ház mellett kiszemelt iskolatelektől ugyanis (mely a 20. oldalon említett hercegi adományon kívül 3600 frtba került volna) a bizottságnak az építkezés költséges volta miatt el kellett tekintenie.

Kismarton városa az iskolatelken fölül 3000 frtot adományozott az iskolaépület költségeinek fedezésére. A belügyminiszterium az ez iránti határozat jóváhagyása előtt kikérvén a vallás- és közoktatási miniszterium véleményét: Szabó Károly kir. tanfelügyelő fölhivatott netaláni észrevételeinek közlése végett. Szószzerint ide iktatjuk a kir. tanfelügyelői jelentést, mely tanuságot tesz ama meleg érdeklődésről, melyvel nevezett tanfelügyelő ur az alapítandó iskola ügyét előmozdítani iparkodott.

Másolat: 15201. számhoz.

M. kir. belügyminiszter.

24151. szám.

Nagyméltóságú Trefort Ágoston urnak, v. belső titkos tanácsos, vall. és közokt. m. kir. miniszternek.

Kismarton város képviselő testülete, mult évi december hó 16-án tartott közgyűlésében 64. sz. a. azon határozatot hozta, miszerint az ott építeni szándékolt polgári fiu- és leányiskola számára, a város tulajdonát képező 937□-öl nagyságu ugynevezett vászon fehérítő közterületet ingyen átengedendí, s ugyan e célra még 3000 frt készpénzzel hozzájáruland. — Mielőtt ez ügyben érdemileg intézkedném, az idézett határozat jóváhagyását kérő főispáni felterjesztést csatolmányaiival együtt van szerencsém Nagyméltóságodnak oly tiszteletteljes kéréssel átküldeni, hogy ez ügyben becses véleményét velem közölni méltóztassék. Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapesten, 1881. évi május hó 20-án.

A miniszter megbizásából:
Lukács György s. k.,
miniszteri tanácsos.

Vall. és közokt. m. kir. Miniszter 15201. szám.

Tekintetes Szabó Károly sopron megyei kir. tanfelügyelőnek netaláni észrevételeinek haladéktalanul leendő közlése végett visszavárolag leküldetik. Budapest, 1881. május 25-én.

A miniszter meghagyásából:
Buzogány Áron
miniszteri titkár.

Másolat. 280. szám. Sopron vármegye kir. tanfelügyelőjétől.
1881.

Nagyméltóságú Minister Ur!

(Czimednek) f. é. május 25-én 15.201 sz. a. kelt magas rendeletére vonatkozólag, Kismarton szab. kir. város közönségének a nagyméltóságú m. kir. belügyminiszter urhoz intézett kérvénye tárgyában van szerencsém alázatos jelentésemet a következőkben előadni. A Kismarton városában építendő polg. iskolaépület helyéül kijelölt tér az intézet céljainak megfelelő és anynyival inkább alkalmas, mert az épület egészen szabadon állván, netaláni tűzveszélyek alkalmával minden oldalról megközelíthető, azonfelül még tágas udvarral és előkerttel is fog birni, mi egy iskolánál feltétlenül szükséges. Továbbá a kocsikkal való közlekedés a város ezen részében a legkisebb lévén, a növendékek előadás közben legkevésbé sem fognak zavartatni. Előnyére szolgál az intézetnek az is, hogy a tornaacsarnoktól csak egy utcza választván el, a növendékek a tornaeszközökre csak a szomszédépületbe kénytelenítettnek menni. A város közönsége által felajánlott tér a városnak eddig semmi jövedelmet nem hozott, tehát anyagilag veszíteni sem fog az iskola céljaira való átadás által, továbbá a polg. iskolaház felépíthetése céljából egyesek majd 30.000 frtnyi összeget adakoztak és így a város mint politikai hatóság nem akarván az egyes adakozóktól elmaradni, ajánlotta meg szabályszerű közgyűlésében a 3000 frtnyi összeget. Kismartonban országunk legnyugatibb pontján a létesítendő polgári iskola nemcsak közmívelődési, hanem magyarság szempontjából is szükséges levén, bátor vagyok (Czimedhez) azon tiszteletteljes kéréssel fordulni, miszerint Kismarton szab. kir. város képviselőtestületének múltévi december hó 16-án tartott közgyűlésében 64. sz. a. hozott azon határozatát, miszerint az ott építeni szándékolt polgári fiu- és leányiskola számára a város tulajdonát képező ugynevezett „vászonfehérítő“ közterület ingyen átengedi, s ugyan-e célra még 3000 forint készpénzzel is hozzá járuland, a nagyméltóságú m. kir. miniszter urnak jóváhagyására ajánlani méltóztatnék. Egyuttal bátor vagyok (Czimedet) hódoló tisztelettel az iránt is megkérni, miszerint engem utasítani méltóztassék, hogy az építendő iskola műszaki megvizsgálására a m. kir. államépítészeti hivatalt időnkint felhívhassam.

Sopron, 1881. június hó 6-án.

Szabó, s. k.

A „Wiener Bau-Gesellschaft“, mint az Esterházy herczegség javaihoz tartozó szt-margitai kőbánya bérlője, az épületkő adományozása iránti kérvénynek a következő sorok kíséretében adott helyt:

Nr. 305.

Euer Hochwohlgeboren!

In höflicher Beantwortung der sehr geschätzten Zuschrift vom 2. d. M., mit welcher wir um die unentgeltliche Ablassung von 590 cbm. Bruchsteinen aus den von uns gepachteten Fürstl. Eszterházy'schen Steinbrüchen in Szt-Margarethen zum Zwecke des Baues einer Bürger- und Gewerbeschule in der k. Freistadt Eisenstadt ersucht werden, gereiht es uns zum besonderen Vergnügen, diesem Ansuchen zu entsprechen und auf diese Weise auch unser bescheidenes Schärfflein zu einem so humanen Unternehmen beitragen zu können.

Wir haben demzufolge unseren Bruchmeister in Rust, Herrn Steinmetzmeister A. Wierfel beauftragt, gegen Anweisungen von Euer Hochwohlgeboren die zu diesem Bau erforderlichen Bruchsteine bis zum Quantum von 590 cub. Metern loco Steinbruch auszufolgen und ersuchen nur, den Fuhrleuten strengste Weisung zu ertheilen, die Steine nur an den angewiesenen Plätzen zu entnehmen und lediglich zu diesem Baue abzuliefern.

Wien, 17. März 1881.

In grösster Hochachtung

Euer Hochwohlgeboren

ergebenster

für den Baudirector der Wiener-Baugesellschaft
N. R. Bode.

A többi adományokról áttekintést nyújt az előrebocsátott táblás kimutatás. A hazánktól távol élő magánosoktól többnyire lelkes sorok kíséretében érkeztek a szives küldemények; közülök ide iktatjuk a következő három levelet:

Sr. Hochwohlgeboren, Herrn Ludvig v. Sohár.

Hochgeehrtester Herr!

Meine Antwort auf das geehrte Schreiben des löbl. Comités, welches die Gründung einer Bürgerschule in Eisenstadt beabsichtigt, hat lange auf sich warten lassen. Mit einer Kleinigkeit wollte ich nicht kommen. Gestern erhielt ich ein Buchhändler-Honorar von 1000 fl. Ich beeile mich, Ihnen, Hochgeehrtester Herr, dasselbe zu übersenden, mit dem Wunsche, dass das so nützliche Unternehmen dadurch etwas gefördert werden könne.

Perchtoldsdorf bei Wien, 1. Nov. 1879.

Mit grösster Hochachtung
Jos. Hyrtl.

Sr. Wohlgeboren Herrn Michael Leinner, Vice-Bürgermeister
der k. Freistadt

Eisenstadt.

Eine längere Abwesenheit von Wien hat mich verhindert, das von Euer Wohlgeboren und einigen Mitgliedern des zur Errichtung eines Schulgebäudes gebildeten Comité's an mich gerichtete, geschätzte Schreiben allsogleich zu beantworten. Ich erlaube mir daher jetzt die Erklärung abzugeben, dass ich mit Freuden bereit bin, mich an diesem für unsere Vaterstadt so wichtigem Unternehmen durch eine kleine Geldspende zu betheiligen, und dass ich für den Bau Einhundert Gulden und für die Einrichtung gleichfalls Einhundert Gulden beisteuern werde.

Die erste Rate werde ich allsogleich nach erfolgter Aufforderung, die zweite Rate im Laufe des kommenden Jahres, sobald ich die Mittheilung von der Beendigung des Baues erhalte, an das löbliche Comité einsenden.

Ich beehre mich beizufügen, dass ich heute abermals Wien verlasse, um eine grössere Reise anzutreten, dass ich aber Mitte Oktober wieder hier eintreffen werde.

Wien 20. August 1879.

Mit vollster Hochachtung und Verehrung zeichnet sich

Eurer Wohlgeboren ergebenster

Dr. Pawlowsky,

k. k. Hofrath.

Mélyen tisztelt Urak!

Őszinte örömmel vettem egy középtanodának Kismartonban leendő alapítására irányzott törekvésükről hozzám juttatott értesítésüket.

Hiszen nemes szándékuk sikeres foganatosítása által pótolatnának elődeinknek régen és súlyosan érzett mulasztásai, hiszen én is egyike vagyok azon számoknak, kik az érzéskénti hiányt érzékenyen tapasztalták, kényszerítve lévén, tanulmányait távol a szülői háztól idegen városokban végezni s fájdalom! ez által majdnem idegenné válni, illetőleg idővel idegennek tekintetni.

A mily őnzéstelen az e feletti örömöm, ép oly annyira örvendek annak, hogy tisztelt uraim becses iratukkal nekem alkalmat nyújtani sziveskedtek, hogy a kitűzött cél eléréséhez — hábár csak szerény mérvben — hozzá járulhatok.

Fogadják tehát mélyen tisztelt urak szives megemlékezésükért forró köszönetemet; fogadják tisztelt polgártársaim az e célra részemről szentelt filléreket,

Kiváló tiszteletem őszinte nyilvánításával maradok hű polgártársuk

Augustin Károly

es. és kir. udvari titkár

az Ő felsége kabinet-i irodájában.

Bécsben, 1879. évi december 23-án.

/. Egy darab osztrák papírjardékkal, száz forintról.

Föl kell itt említenünk az épületköltségek fedezésére gyűjtött tőke javára 1880. január 24-én a „Fehér Rózsa“ termében rendezett „Polgár Bál“-t is, mely oly fényesen sikerült, hogy 636·83 frtnyi tiszta jövedelmet eredményezett a jótékony célra. A rendezőség Grüssner Ferencz polgármester elnöklete alatt Faludy Lőrincz, Füge Béla, Heim Gyula, Kaiser Sándor, Dr. Kaprinay Endre, Sohár Lajos, Varits Károly, Wolf Ignác és Zechmeister János bizottsági tagokból állott. Elismeréssel kell adóznunk e helyütt a rendező-bizottság tevékenységének s különösen Kaiser Sándor emlékének, kinek kiváló érdeme volt a fényes anyagi siker kivívásában.

Időközben a nagyméltóságu miniszter ur 1881. márczius 29-én 5142. sz. a. kelt magas rendeletével csekély módosítások megjelölésével jóváhagyta a fölterjesztett épülettervet, mire az építőbizottság legott elhatározta az építkezésnek Engel Ignác, mödlingi építőmester által való megkezdését. *Az alapkövetétele* 1881. május 10-én (Rudolf trónörökös menyegzője napján), a helybeli és a szomszéd községekből összesereglett nagyszámu közönség óriási lelkesedése mellett, ment végbe. Emelte az ünnepély fényét Dr. Kaprinay Endre nagyszabásu, remek beszéde, melyben lelkes szavakkal, meggyőzően eszterelte a nap eseményének a város kulturális fejlődésére kiható nagyhorderejű jelentőségét. Az emlékezetes ünnepély befejeztével a polgárság színe-java banquet-re gyűlt össze az „Arany Sas“-hoz címzett szállóban, hol az emelkedett hangulatu társaság a késő esti órákig vigadott együtt az elért vívmány fölött.

A fényes ünnepélyt követő napokban azonban újabb meglepetés érte az építőbizottságot. Kitűnt ugyanis, miszerint a telek délkeleti fele annyira ingoványos, hogy czölöprács lerakása vált szükségessé. Költségjegyzékek, tanácskozások, töprekedések s újabb gáncsolódások követték e kellemetlen fölfedezést, míg végre az építőbizottság kitartó erélye elhárította ez újabb akadályt is. „A czölöpözés költségeivel együtt mintegy 5000 frtnyi hiányra kell számitanunk“, — hangzott Stütz József herczegi építész ajkáról a baljóslatu szózat. „Ne bátortalanítsuk el az ingadozókat“ — szöla az akadályokat nem ismerő Laschober. „Építsünk!“

S az építkezés a szüntelenül munkálkodó építőbizottság szorgos tevékenysége s az időjárás kedvező volta által támogatva azontul rohamosan haladt előre.

Nemcsak az építőbizottság tagjai, hanem egyes az iskola iránt melegen érdeklődő helybeli polgárok is ugyszólván naponkint látogattak el a serényen folyó építkezés színhelyére. A közben intézkedett az építő-bizottság az iskolai butorzat és egyéb berendezési tárgyak elkészítéséről is. Elismerést érdemlő, fáradhatatlan munkásságukért lehetetlen elmulasztanom e helyütt a bizottság buzgó és tevékeny tagjai iránt a hála adóját leróni, kiemelve közülök különösen az élükön állott *Grüssner Ferencz* gyógyszerártulajdonost és (azon időben) polgármestert, ki páratlan szeretettel csüngött a kivívott intézmény létesülésén s gyengélkedése és nagymérvű elfoglaltsága daczára nem kimélt sem időt, sem fáradságot, hogy tőle telhetőleg a legnagyobb odaadással mozdítsa elő a szép mű sikerét.

Ugyancsak kiemelendők szakavatott és fáradhatatlan munkásságukért *Wolf Ignác* és *Spitzer Sándor* bizottsági tagok, kiknek buzgó közreműködése jelentékeny megtakarításokat eredményezett az építési alap javára. Kegyelettel kell megemlékeznünk e helyütt boldogult *Stütz József* hercegi építészről is, ki szivességből magára vállalta az építkezés szabályszerű folyásának ellenőrzését, ugynekülönbén néhai id. *Jób Bonifác* városi gazdasági tanácsosról, ki a hercegi építész utasításai szerint teljesítette a fölügyeletet.

Mialatt az iskolaépület befejezéséhez közelgett, Trefort Ág., vallás- és közoktatásügyi miniszter 1881. július 12-én, 20,291. sz. a. kelt intézvényével elrendelte a kismartoni m. kir. állami polgári fiu- és leányiskolának szeptember első napjaiban való megnyitását, olyképen, hogy az azon évben megnyíló I. fiu- és I. leányosztályhoz évről-évre csatlakozni fog 1—1 fiu- és leányosztály. Ez örvendetes eseményt Szabó Károly kir. tanfelügyelő oly fölhívás kapcsán hozta az építőbizottság tudomására, hogy szemeljen ki két alkalmas helyiséget, melyek azon esetre, ha az új épület az iskola megnyitásáig eléggé száraz nem volna, ideiglenes tanítási termékkül használatba vehetők legyenek.

A magas miniszteri rendelet vétele utáni hetekben Trefort

Ágoston vallás- és közoktatásügyi miniszter ur Sopronba érkezvén: Grüssner Ferencz, Dr. Kaprinay Endre, Laschoher Mátyás és Sohár Lajos urakból álló küldöttség Szabó Károly kir. tanfelügyelő vezetése alatt tisztelgett ő excellentiájánál, hogy a polgáriskola engedélyezéseért Kismarton városa és társközségei nevében hálás köszönetet szavazzanak a miniszter urnak.

Az 1881. aug. 24-én 23.540. sz. a. kelt magas rendelettel kinevezettek a miniszter ur ő excellentiája által az intézetnél rendszeresített tanszékekre:

1. *Scherer Gyula* (okl. polg. isk. t.) a mennyiség-természettudományi szakra.

2. *Hatvan Ferencz* (okl. polg. isk. t.) a fiúiskolai nyelv-történettudományi szakra.

3. *Király Emma* (ujvidéki áll. polg. leányiskolai r. t.) a leányiskolai nyelv-történettudományi szakra.

4. *Ragályi Roza* (okl. népisk. t. és okl. házi-ipar és munkatanítónő) a leányiskolai női kézimunka tanítására.

Az 1881. szept. 26-án kelt magas miniszteri rendelettel betöltetett az intézet igazgatói állása, melyre *Krammer József* a modori állami tanítóképző-intézet rendes tanára hivatott meg.

Nem mulaszthatom el e helyütt megemlékezni Szabó Károly kir. tanfelügyelő közbenjárásáról, melylyel kivívta Trefort Ágoston miniszter ur ő excellentiájánál, hogy a tantestületi tagok fizetései és lakpénzei — tekintettel a helyi viszonyokra — a nagyobb városokban divó illetmények szerint állapítottak meg.

Az iskola *ünnepélyes megnyitása* — Szabó Károly kir. tanfelügyelő, a városi tanács, az intézet tantestülete, ifjusága s nagyszámu közönség jelenlétében — az intézmény elnyerése által ébresztett általános örömhöz méltó lelkesedéssel 1881. évi szept. 19. napján ment végbe.

A kulturális intézmények horderejének fölismerése, a közügyek előmozdítása iránt táplált lángoló szeretet, fáradhatatlan szorgalom, buzgó, lelkiismeretes együttműködés és nagylelkű jótékonyság végre meghozták — sok évi tántoríthatatlan törekvés után — az óhajtvá várt sikert. A hazai polgárság szellemi és anyagi jólétének megalapítását czélzó fiu- és leánypolgáriskola csarnokai megnyíltak Kismarton városa, a társközségek és a környék lakosságának, hogy az abban elsajátított gyakorlati irányú értelmi képzettséget a jövő nemzedék a saját boldogulására, a mezei gazdaság, ipar és kereskedelem fölvirágoztatására, s ez által hazánk állami megszilárdulásának előmozdítására értékesítse.

„A közügyek terén fogom meghálálni a magas kormánynak kegyét“, mondotta iskolánk létesítésének előharczósa, midőn Horváth Boldizsár igazságügyminisztertől az ügyvédi vizsga letételére az engedélyt megkapta. S polgártársaink köréből ő volt az, ki ritka kötelességérzettől áthatott buzgalommal gyűjtötte városkánk egyik elsőrendű fontossággal bíró közügyének — a polgáriskola alapításának — előfeltételét alkotó építkezési költségeket, míg az egykori igazságügyminiszter, *Horváth Bold.* mint hercz. urad. zárgondnok tetemesen előmozdította törekvésének sikerét ama közügy lelkes támogatásával. Az épület fölállítása azonban egyedül csak Főmélt. *Esterházy Miklós herczeg* nagylelkű adománya által vált lehetővé, míg az iskolának az állampénztár terhére való engedélyezése tekintetében a siker diadala Főmélt. *herczeg Esterházy Pál* főispán magas személyéhez fűződik, kinek kizárólagos érdeme, hogy *Trefort Ágoston* miniszter a kismartoni m. kir. állami polgári fiu- és leányiskola alapítását a közoktatási tárca terhére elrendelte. Az épület-költségek adományozása pedig — a nagylelkű herczegi adománytól eltekintve — Kismarton polgárságának érdemdús műve, a legdicséretesebb polgári szellem és közérzés alkotása, a legnemesebb jótékonyság szülöttje, mely sok időre fogja emlékezetessé tenni városunk történetének ama termékeny korszakát, midőn a polgárság értelmisége adott irányt a kulturális fejlődésnek, midőn a hamisítatlan szabadelvűség volt a közügyekben a cselekvés rugója s midőn az önzetlen s szigorú kötelességérzettől áthatott városi tanács

példájára a polgárság összesége minden szép-, jó- és magasztos-
ért lelkesedésre gyulladt. Az állami polgáriskola fényes emlék-
oszlopként fogja örök időkre hirdetni az önzetlen, kötelesség-
tudó, szabadelvű és hazafias polgárság ama nagysikerű tevékeny-
ségét, mely Kismarton közművelődésének történetében egy szebb
jövőnek veté meg csiráit!

Az intézet fokozatos fejlődése és jelenlegi állapota.

A következő sorokban mindenekelőtt bemutatom iskolai épületünket, annak butorzatát, felszerelését, a tanítási eszközöket, gyűjteményeket és az iskolai könyvtárt, mint a lefolyt évtized fokozatos beszerzéseinek és egyes jótékony adományoknak eredményét. Hátrányára vált taneszközgyűjteményünknek ama körülmény, hogy az államháztartás egyensúlyának helyreállítása végett szükségessé vált nagyfokú takarékoskodás épen kiegészítés alatt érte intézetünket, minélfogva az utóbbi években újabb érdemleges beszerzésekről szó sem lehetett.

Megfelelő egymásutánban közlöm továbbá: a különböző nevelésoktatási tényezőket, a nevelésoktatás rendszerét, a tanulmányokban való előmenetelt, az intézet rendtartását, a magyárosodást, a látogatásokat, a jótékonyági rovatot, a szaktanfolyamok szervezetét és működését, a segélyező-egyesület állapotát és végül az intézet népszerűsítésére irányzott törekvésünket, lehetőleg hűen föltüntetvén az egyes szakaszok keretében a letűnt évtized fontosabb mozzanatait.

I. Iskola-épület. — Butorzat és felszerelés.

Iskola-épület. A város egyik szabad terén — a Trefort-tér közepén — emelkedik az egyszerűségében is díszes, emeletes épület, köröskörül gyeplütvénnyel szegélyezett udvarral, mely eleven sövényvel és sodronyhálózatos kerítéssel van befoglalva. Különös díszet kölcsönöz az iskolatérnek az iskola-épület körül megfelelő távolságban ültetett 32 db. vadgesztenyefa, valamint az ügyesen csoportosított 72 db. rózsafa. Az iskola-épület fekvése ÉNy.-DK. Belőle pompás kilátás nyílik a Lajta-hegységre, a hercegi- és a katona-intézeti parkra, a rákos-ruszti dombsorra, a sopronyi hegyekre és a közbeneső medenczére. A városrész nyugodt, csendes, a levegő tiszta, pormentes. Mindezeknél fogva az iskola-épület fekvése teljesen megfelel az egészségügyi és nevelésoktatási kívánalmaknak.

Ugyancsak megfelelő az épület belső elrendezése is. A földszint éjszaknyugati szárnya — külön bejáratral — a leányiskola tantermei számára van elkülönítve; éjszakkéleti szárnyában van az iskolaszolga lakása, a természettudományi szertár és a fizika-vegytani előadási terem. Az ezen szárnyban alkalmazott bejárat a lépcsőházba, s onnan az emeletre vezet, hol a fiú-iskola tantermei, az igazgatói szoba és a tanácskozási terem (tanári szoba és könyvtár) vannak. A tantermek tágassága, valamint az ablakok száma és nagysága megfelelő. Minden tanterem szellőztetővel van ellátva; a falak világos-szürkére festettek, egyszerű sötétbarna szegélyszalagokkal. Említést érdemel a tágas, betonburkolatú folyosó.

Butorzat; felszerelés. Valamint az iskolaépületet, úgy a butorzatot is az egyszerűség, de a mellett a külső csín és a czélszerűség jellemzik. A következőkben felsoroljuk a butorzati és felszerelési tárgyakat egyenkint.

1. A tanítási szobák felszerelése.

a) az I. és II. osztályban: kétülékes padok, 2—2 előrevonható felső lappal; a III. osztályban Feiwel-Gönczy-féle két-

ülékes padok, a IV—VI. osztályban pedig 3 üléses asztalok, alkalmas faszékekkel.

b) az I. és II. osztályban kétlépesős, a többi osztályokban egyszerű dobogó, melynek hosszúsága a tanterem egész szélességére kiterjed; rajta áll;

c) 1 asztal, 1 nádszék, továbbá

d) 1 a falhoz erősített nagy (3 m. h. 2 m. sz.) és egy kisebb fekete tábla (ez utóbbi állványnyal).

e) 1 mosdó-asztalka, mosdó-edénynyel (törülköző).

f) palaczk és pohár, tálcán;

g) papirkosár

h) köpőládák

i) ruha-fogas

k) 1 thermometer.

A leányosztályokban a felsoroltakon kívül van még egy-egy nagy, kétajtós szekrény (kézimunkákra).

2. Igazgatói szoba.

Ez a helyiség egyuttal a gondnokság tanácskozási szobája. Fölszerelése: 1 íróasztal, 1 nagyobb, zöldposztós lappal bíró tanácskozási asztal, 1 álló íróasztal zöldposztós asztallappal, 1 írómanó, 1 könyvszekrény, 1 mosdó-állvány (fölszerelve), 1 papirkosár, 1 ruhatartó, 1 esernyőtartó, 1 kisebb fiókos szekrény, 1 zöld pamlag, 1 karosszék, 6 nádszék, 1 irattári szekrény, 1 kályha-ellenző, 1 függő és egy álló lámpa, 1 gyertyatartó; 2 thermometer; a szükséges írószerek; — továbbá egy nagy falitükör, Ő Felsége nagy mellképe, Pestalozzi és Diesterweg arc képei, Trefort miniszter arc képe, Gönczy államtitkár arc képe, 5 más kép; végül tálcza, palaczk, 6 pohár, stb.

3. Tanácskozási szoba és könyvtár.

Egy hosszú, zöldposztós lappal bíró tanácskozási asztal, 14 zárós fiókkal; 15 nádszék, 2 állvány, 1 fiókos szekrény (dolgozatok elhelyezésére); két nagy, 4—4 üvegajtós könyvszekrény (2·3 m. h. 2 m. magas 0·5 m. mély), 1—1 kétajtós

(90 cm. magas és 70 cm. mély) aljazattal; 1 kétajtós tanszerszekrény, négyfiókos aljazattal; 1 fali mosdókészülék, 1 falióra, 1 kályha-ellenző, 2 ruhatartó, 2 esernyőtartó, 1 papirkosár, 1 thermometer, Ó Felségeik olajnyomatú arczképei, Trefort miniszter arczképe, 1 kétkaru függőlámpa, 1 állólámpa; palaczk. pohár; írószeresek stb.

4. Természettudományi szertár.

a) 2 nagy, négy-négy üvegajtós tanszerszekrény, fizikai eszközök elhelyezésére, (hossza 2·3 m., magassága 2 m., mélysége 0·6 m.) melyek kétajtós (0·9 m. magas és 0·8 m. mély) aljazaton nyugsznak.

b) 2 nagy, 6—6 üvegajtós tanszerszekrény (hossza 3 m., magassága 1·7 m., mélysége 0·35 m.) ugyancsak 1—1 megfelelő (3 m. h. 0·90 m. magas, 0·62 m. mély) négyajtós aljazaton.

c) 2 kisebb üvegajtós szekrény (2·04 m. magas, 0·95 m. széles, 0·20 m. mély) az ásványgyűjtemény elhelyezésére.

d) 1 nagyobb szekrény, 4 záros fiókkal és üvegajtóval, a Leutemann-Lehmann-féle kép-gyűjtemény elhelyezésére.

e) 1 nagy (2 m. hosszú, 1·30 m. széles, 0·85 m. magas) dolgozó asztal, kemény fából, köröskörül különböző nagyságu, tanszerek elhelyezésére alkalmas fiókokkal.

5. Vegytani terem.

a) 1 vegytani kályha, b) 3 drb. üvegajtós szekrény a vegytani eszközök és készülékek elhelyezésére, c) 2 fekete tábla. — E teremben van az ifjusági könyvtár szekrénye is.

6. A folyosón.

a) egy nagy üvegajtós szekrény a gipszminták elhelyezésére, b) 6 drb. esernyő-tartó, mindegyik 20—24 esernyő számára, c) megfelelő számú ruhafogas.

II. Tanítási eszközök.

Az oktatás sikerét rendkívül előmozditják a tervszerűen megválogatott, czélszerű tanítási eszközök; e részben szem előtt tartottuk, hogy nem az eszközök mennyisége, hanem azoknak ügyes és tapintatos megválogatása bír első sorban jelentőséggel.

1. Földrajzi és történelmi tanítási eszközök.

Felkl-féle földgömb, 47 cm. átm. délkörrel.

Tellurium, Planetarium.

Gönczy-Berghaus: Osztr.-Magy. monarchia, Magyarország, Europa, Ázsia, Afrika, Éjszak-Amerika, Dél-Amerika, Ausztrália és „A föld öt része“ falı térképe.

Gönczy-Berghaus: Oszt.-Magy. monarchia domború térképe.

Gönczy-Lauehmann: Magyarország, Jausz: Sopron megye, A. Steinhäuser: Közép-Europa, Kozenn: Palästina falı térképe. (A felsorolt térképeket — Közép-Europa és Palästina kivételével — mind 2—2 példányban birjuk).

Leutemann-Lehmann: Földrajzi jellemképek. 16 tábla.

Kiepert: A római birodalom. Kiepert: Nagy Sándor kora.

2. Természetrájzi tanítási eszközök:

a) Képek és falı abroszok.

Hartinger: Az emberi test bonczana, 5 tábla; a hazai mérges növények, 14 tábla; az ehető és mérges gombák, 14 tábla; gazdaszáti színezett táblázatok, 8 tábla. — Rasch: Természetrájzi falı ábrái, 17 tábla.

(A felsorolt táblázatok mindegyikét 2 — 2 példányban birjuk).

Leutemann-Lehmann: Állattani atlasz (36), állatkép (14), az emberi fajok (6), az emberi fajok (1 tábla). — Zippel-Bollmann: növénytani képek (72). — Forweg M.: Blattformen (8), Blüthenformen (12). — Hoffmann-Jäger-Gönczy: A mezei gazdaságra nézve hasznos és kártékony állatok (3), hasznos és kártékony rovarok (3). — Schubert: Állattan (90), Növénytan

(53). Ásványtan (32 tábla). — Lehmann: Zootomische Wandtafeln, (12). — Kurz: Transparente Tafeln (5), Wohnungen der Thiere (12). — Ahles: Botanische Wandtafeln (8), Wandtafeln der Pflanzenkrankheiten. — Taschenberg: Wandtafeln der Reblaus. — Wandtafel des Coloradokäfer's. — Fraas: Geologische Wandtafeln (4).

b) Természeti testek és plastikai minták.

Egger-féle ásványgyűjtemény (80 drb. ásvány), ásvány és közettani gyűjtemény (150 drb. ásvány és kőzet), 60 darab gyűjtött ásvány, kőzet és kővület. Drágakő-utánzatok (50 drb.) Keménységi fokozat. Kristály alakok. — 100 darabból álló állattani gyűjtemény (puhatestűek, tüskebőrűek, ürbelűek, szárazan preparált hüllők, kételtűek és halak. — Madártojás gyűjtemény (40 drb.), kitömött madarak. — Csontvázak (macska, fogoly, gyík, sikló, béka és sügér csontváza).

c) Ásvány- és kőzetgyűjtemény.

a) Elemek: Gyémánt, Graphit (2 példány), Kén (3 pld.), Meteorvaskő, Réz, Ólom, Antimon, Ón, Higany, Ezüst (2 pld.), Arany (2 pld.).

b) Sulfidok: Realgar (3 pld.), Auripigment (3 pld.), Kermesit, Smaltit, Erythrin, Antimonit (4 pld.), Sphalerit (4 pld.), Pyrit (5 pld.), Markasit (3 pld.), Galenit (5 pld.), Argentit, Cinnabarit (3 pld.), Chalkopyrit (4 pld.), Bournonit, Pyrargyrit, Tetraedrit (2 pld.).

c) Oxydok: Cuprit (3 pld.), Korund (2-féle alakban), Haematit (4 pld.), Limonit (7 pld.), Kvarcz: hegyi jegőcz, amethyst, avanturin, carneol, achát, jaspis, calcedon, tűzkő. Opál: nemes opál, félopál, hyalith, közönséges opál. Kassiterit, (2 pld.) Pyrolusit (2 pld.), Chromit, Magnetit (3 pld.).

d) Haloidsók: Halit (3 pld.), Fluorit (3 pld.).

e) Oxysók: Kalisalétrom, Calcit: mézspát, márvány (fehér, szürke, fekete) kréta, borsókő, márga, cseppkő, bűdös mész, mésztuffa, nummulitmész. Aragonit (3 pld.), Magnesit, Dolomit (4 pld.), Siderit (2 pld.), Rhodochrosit (2 pld.), Smithsonit (2 pld.), Cerussit, Azurit (2 pld.), Malachit, Anhydrit, Baryt (9 pld.), Gypsz (7 pld.), Melanterit, Chalkantit, Alumen, Lütsethenit (2 pld.), Türkisz, Apatit (2 pld.), Pyromorphit,

Topáz, Turmalin, Sodalit, Gránát (4 pld.), Muskovit (2 pld.), Lepidolit, Biotit (2 pld.), Chlorit, Serpentin (3 pld.), Heulandit, Augit, Amphiból (7 pld.), Orthoklas (2 pld.), Chabasit, Adulár, Albit, Lazulith, Steatit (2 pld.), Sepiolith (2 pld.).

f) Szénhydrogén vegyületek: Szén: anthracit, fekete szén, barna szén, turfa, bitumenes fa, Asphalt, Succinit.

g) Kőzetek: Granit (3 pld.), Trachyt (6 pld.), Obsidian, Perlit, Bazalt, Porphyr, Agyagpala, Csillámpala, Trachyt-breccia.

d) Plasztikai anthropologiai taneszközök:

A szemteke, a fül, a bőr, alsó állkapocs fogakkal, az agy (két különböző alakításban), a fej (szintén 2 különböző alakításban), a tüdők (a szívvel és a légesővel), a gégefő.

3. Mennyiségtani és mértanirajzi eszközök.

A métermértékek fali táblája (2 pld.) Bopp: métermértékgyűjtemény (2 pld.); 3 drb. fakörző, 2 drb háromszög, 3 drb vonalzó; rajzdeszkák; 1 drb mérőláncz, 1 drb mérőszalag, 1 drb lejtmérő, 1 drb vázoló-asztal, 1 drb szögtükör, 1 drb mérő-rúd, 1 drb irányító-rúd, 4 drb kitűző-rúd, a méréshez szükséges apróbb eszközök. Mértani testek. Ábrázoló geometriai szemléltetési eszközök.

4. Természettani tanítási eszközök.

Bolognai palaezk (10 drb), üveg csepp, esési eső, rugó mérleg, hegynék futó kettős kup, erő-egyenközény, emelő rud, kétkaru mérleg ládával, sulyokkal és taragránáttal, mérleg (láda nélkül), római mérleg, tizedes mérleg, hengerkerék, álló és mozgó csigasor állvánnyal, csavar, készülék az ingatörvény kimutatására, centrifugalgép, compl., rug. golyók sora (állvánnyal), elefántcsont-golyó inga-állvánnyal (a ferde összeütközés kimutatására), Brahma-féle viz-sajtó minta, Haldat-féle készülék, Cartesius-féle buvár, közlekedő edények, hajcsövek állvánnyal, Nicholson sűrűségmérője sulyokkal, volumeter, alkohommérő (2 drb), Torricelli-féle készülék, körte-alaku légsulymérő, aneroid, hygrometer, Heron labdája légsűrítővel, Heron kutja,

szívócső, szívókutminta, nyomókutminta, tűzfecskendőminta, két-köpös légszivattyu (három burával), magdeburgi féltekék, hólyagrepesztő készülék, higanyeső készülék, Gravesande-féle hőfémgyűrűk, Muschenbrock-féle pyrometer a szükséges mellékeszközökkel, Reaumur-féle hőmérő (2 drb), Celsius-féle hőmérő, pneumatikus tűzszerszám, érverő, hangvilla, monochord, delejtű, delejpatkó, declináció tű, compass gálvánfolyamra, üvegrud a dörzsvillamosság előállítására, gyantarud, electricus inga, készülék a megosztási villamosság kimutatására, Bennet-féle electrop, Winter-féle villamgép gyűrűvel és egyéb készülékekkel, villamos kisütő, electricus esengetyűk, leydeni palaczk (2 drb), Franklin-féle tábla, galván elem, vizbontó-készülék (voltameter), galvánképelő készülék, inductió készülék, szénhegy (a villamos fény előállítására), (2 drb.) Edison-féle lámpa, Rumkorff szikra indító, el.-mágnés, horgonynyal, el.-mágneses esengetyű 2 elemmel (házi telegraf), telefon (Bell-féle 4 drb), mikrofon, sötétkamra, sugár visszaverődési készülék, szőgalatt álló tükör, síktükör, ellipt. fémtükör, lencse papírtokban (6 drb), lupé fémkerettel, teleskop nyitott, mikroszkop nyitott, prisma crown és flintüvegből, (2 drb), Newton szingyűrűk, polarisatió-, heliostat-készülék, 2 drb mikroszkop, Bopp: Természettani fali ábrái, (18 tábla), Stroboskopikus képek.

5. Vegyi tanítási eszközök.

a) Vegytani eszközök és edények.

Göreb tubussal (10 drb), göreb-tartó (4 drb), gázfejlesztő palaczk (6), gázmosó palaczk (6), főző lombik (15), tubulált lombik (4), főző pohár (20), hengerüveg gázfölfogásra (8), fokokra osztott hengerüveg (5), palaczk Woulff szerint (6), locsoló üveg, vízfürdők, homokfürdők, párologtató esészek (10), olvasztó tégelyek (6), hesseni tégely (3), pneumatikus edény, fedő-üvegek, óra-üvegek, kémlecsövek, kémlopapírok, szorító csapok, háromláb vasból izzításra (4 drb), háromszög főzőlombik tartására, mozsarak porcellánból (4 drb), borszesz lámpák (4 drb), O-keresztülvezetésre berendezett borszesz-lámpa, Berzelius-féle lámpa, vizet elemző készülék (Voltameter), gázfejlesztő

palaczk (kénhidrogén előállítására), Döbereiner-féle gyújtó, ruggyanta dugók, üvegesövek, U-alaku csövek (4), tölcsevek (14), sodronyhálók, szűrőpapír, különféle reszelők, csiptetők, fogók, dugaszfuró, vegytani thermometerek, platinlemez, platinsodrony, szaru- és üveg-kanalak. A kísérletekhez megkívántató különféle egyéb apróbb tárgyak.

Az elemzéshez megkívántató összes vegyi szerek (chemiailag tisztán előállítva). A fontosabb elemek és vegyületek gyűjteménye (130 üveggel).

b) Vegytiszta kémszerek:

a) Szilárd állapotban.

Natron carbonat, Chlorbaryum, Légenysavas baryum, Kaliumsulfat, Chlorcalcium, Ferrosulfid, Ammonium carbonat, Kaliumhydrat, Natrium phosphat, Ferrum chlorid, Ferrocyan-kalium, Ferridecyan-kalium, Oxálsav.

b) Oldott állapotban.

Kénammonium, Chlorammonium, Natroncarbonat, Natrium-phosphat, Barythydrat, Ammonium carbonat, Plumbum acetat, Chlorbaryum, Baryumnitrat, Molybdensavas ammoniumoxyd, Rhodánkálium, Magnesium sulfat, Sublimát, Kalichromat, Ferrum sesquichloratum, Ferrocyan-kalium, Ferridecyan-kalium, Calcium sulfat, Légenysav, Sósav, Kénsav, Oxálsav, Alkohol.

c) Vegyi szerek.

Jód, Bróm, Sulfur: rud-kén, kénvirág; Phosphor, Arsenicum, Antimonium crudum, Borax, Kalium, Kaliumhydrat, Kalium chlorat, Kalium sulfat, Hepar sulfuris, Kalium nitrat, Kalium carbonat, Kalium silicat, Natrium, Natrium chlorid, Natrium sulfat, Natrium carbonat, Natrium phosphat, Chlorammonium, Ammonium carbonat, Molybdensavas ammonium, Calcium chlorid, Calcium fluorid, Calcium oxyd, Calcaria chlorata, Calcium sulfat, Calcium carbonat, Calcium phosphat, Strontium nitrat, Baryum chlorid, Baryum nitrat, Baryum sulfat, Magnesium, Magnesia usta, Magnesium sulfat, Zincum, Zincum oxyd, Zincum sulfat,

Zincum carbonat, Plumbum, Plumbum oxyd, Plumbum hydrat, Plumbum carbonat, Plumbum acetat, Cuprum, Cuprum sulfuricum, Cuprum carbonat, Hydrargyrum, Hydrargyrum bichloratum, Hydrargyrum sulfuratum, Argentum nitricum, Ferrum, Ferro sulfat, Ferro sulfid, Ferro cyankalium, Ferridcyankalium, Ferrum sesquichloratum, Aluminium, Alumen, Aluminium silicatok, Ultramarin, Chrom, Chromsav, Kalium chromat, Kalium bichromat, Mangansuperoxyd, Kali hypermanganicum, Cobalt nitrat, Nickel, Platinlemez, Petroleum, Benzin, Kreozot, Cellulose, Lőgyapot, Collodium, Keményítő, Mézga, Nádcukor, Tejczukor, Szőlőcukor, Borszesz, Glycerin, Kénaether, Eczetaether, Acidum formicicum, Acidum aceticum, Acidum malicum, Acidum tartaricum, Acidum citricum, Acidum salicylicum, Acidum tannicum, Stearin, Palmitin, Oleinsav, Csukamáj-olaj, Faolaj, Ricinus olaj, Mandula olaj, Repce olaj, Lenolaj, Kakaovaj, Anilin, Naftalin, Pernambukfa, Kampesfa, Quercitrin, Chromsárga, Ockersárga, Lackmus, Curcuma, Indigo-kék, Terpentin olaj, Szegfűszeg olaj, Anizs olaj, Lavendula olaj, Narancs-héj olaj, Peru balzsam, Tolu balzsam, Kopaiva balzsam, Kopál gyanta, Kámfor, Sandarax gyanta, Danmar gyanta, Myrrha gyanta, Benzoë gyanta, Tragant gyanta, Tömjén gyanta, Kaucsuk gyanta, Guttapercha gyanta, Brucin, Morphin, Chinin, Calmus gyökér, Encian gyökér, Szappan gyökér, Bors, Spodium, Kölni kréta, Zsirkó, Gallus, Macis-virág.

6. Rajzi tanítási eszközök.

Eichler J.: Elemi rajziskola. Herdtle E.: Levelek, virágok és ornamentek. Andél A.: A színes sík-ornament. Kolb és Högg: Minták az ornamentarajzoláshoz. Kolb H.: A színezés iskolája. Lachenmayer J. F.: Rajz-Atlasz a nők rajzoktatásához (10 füzet). Műipari mintalapok (1 füzet). Chemnitz A.: Rajzok a műlakatosok számára. Friedmann: Lakatos munkák. Puls: Mustersammlung moderner schmiedeiserener Ornamente. Schubert; Gitter im Style der Renaissance und Gothik. Moser: Der Kunstschlosser. Sodronyminta (6 drb), fából készült testminta (5 drb), gypsminta 21 drb) vas-állvány (1 drb.)

7. Kézimunka tanítási eszközök.

Sibmacher: Stick- und Spitzen-Musterbuch. — Lipperheidn: Muster altitalienischer Leinenstickerei. — Bach: Muster stilvoller Handarbeiten (2 kötet). — Magyar Bazár. — 2 db Singer-féle és 1 db. Wehler-Wilson-féle családi varrógép, teljes felszereléssel; 2 db vasaló deszka 2—2 állvánnyal, 2 db vasaló 4—4 db vassal, 2 db nagy olló, 2 db kisebb olló, 2 db gomb-lyuk kivágáshoz való olló. Különféle segéd-eszközök.

8. Zene- és énekoktatási eszközök.

2 zongora, 1 iskolai harmonium, szemléltető táblák, karének-gyűjtemények.

III. Könyvtár.

Valamint a tanári, úgy az ifjusági könyvtár is ezideig csak a nélkülözhetetlen műveket tartalmazza. Fokozatos kiegészítés által iparkodni fogunk, hogy mindkettő évről-évre tartalmasabbá váljék.

1. Tantestületi könyvtár.

a) *Neveléstudomány és bölcsészet.*

Z. Varga Mihály, A házi nevelés I.; Bárány Ignác, Tanítók könyve; Erdődi János, A nyelvoktatás módszertana; Erdődi János, Neveléstan 3 r.; Felméri Lajos, Az iskolázás jelene Angolországban 1—2; Dr. C. Kehr, Geschichte der Methodik 1—4; Dr. C. Kehr, Der christliche Religions-Unterricht 1—2; Dr. C. Kehr, Päd. Reden und Abhand-

lungen; Dr. C. Kehr, Die Praxis der Volksschule; Dr. I. Chr. G. Schumann, Dr. H. Gräfe's deutsche Volksschule 1—3; Dr. Tuiskon Ziller, Vorlesungen über allg. Pädagogik; Dr. H. Oberländer, Der geographische Unterricht; Georgens, Das Spiel und die Spiele der Jugend; Dr. G. Biedermann, Philosophie als Begriffswissenschaft 2 r.; Dr. Verédy Károly, Paedagogiai encyclopaedia; Belicza József, Magyarország népokt. int. és tan. név- és czimtára; Bukó Kálmán, Polgári iskoláink 1 füzet; Dortsák Gyula, A polgári iskolai élet köréből 1 füz.; Krammer József, A hazai ipartanműhelyek és polgáriskolák újjászervezése; Dr. Ferdinand Braun, Der junge Mathematiker; Gönczy Pál, Tanulmányok; Z. Varga Mihály, A házi nevelés II.; Felméri Lajos, A nevelés-tudomány kézikönyve; Stauber A., ford. Schürger, A földrajz az iskolában és azon kívül; A. Goerth, Die Lehrkunst.

b) *Nyelv és irodalom.*

Hazai.

Arany János, Összes költeményei, 1—4. Kisebb költeményei, Toldi, Toldi estéje; Vörösmarty Mihály, Munkái 1—6. Kisebb költeményei; Petőfi Sándor, Összes költeményei, kétféle kiadásban; Szász Károly, Salamon; Berzsenyi Dániel, Munkái 1—2; Kölcsey Ferencz, Válogatott prózai munkái, Országgyűlési naplója, Versei; Csokonai V. M., Válogatott munkái 1—3; Garay János, Összes költeményei; Szilády Áron, Régi magyar költők tára 1—4; Eötvös József báró, A karthausi, Gondolatok; Szász K., A világirodalom nagy époszai 1—2; Kemény Zsigmond, Tanulmányai 1—2; Szemere Bertalan, Utazás keleten a világosi napok után 1—2; Toldy Ferencz, Régi magyar nyelvészek; Fogarasi János, Művelt magyar nyelvtan; Torkos László, Magyar nyelv és irodalom 1—2; Simonyi Zsigmond, A mellérendelő kötőszók; Dóczi Lajos, Faust; Lehr Albert, Toldi; Ercsey Sándor, Arany János életéből; Madách Imre, Az

ember tragédiája; Szigligeti Ede, A dráma és válfajai; Lévay József, Összes költeményei 1—2; Bajza József, Összegyűjtött munkái 1—6; Tompa Mihály, Összes költeményei 1—4; Bánóczi József, Kisfaludy Károly és munkái 1—2; Kisfaludy Károly, Válogatott munkái 1—2; Arany János, Prózai dolgozatai; Tóth Kálmán, Összegyűjtött költeményei; Toldy Ferencz, A magyar költészet kézikönyve 1—5; Zrínyi Miklós gr., Szigeti veszedelme és kisebb költ.; Czuczor Gergely, Népies költeményei; Tóth Ede, Kintornás család. A toloncz. A falu rossza 3 füzet; Hunfalvy Pál, Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar? 1 füzet; Kovács Lajos, Költői elbeszélések, Kazinczy Fer. mint költő és próza-író 1 füzet; Koleszár Mihály, Válogatott költői olv. a költők életrajz.; Greguss Ágost, Arany János balladáit; Jókai és Nagy Miklós, Segítség-émlékalb.; Dr. Badics Ferencz, Petőfi S. válogatott költeményei 1—2; Greguss Ágost., Rendszeres széptan; Ferenczy József, A magyar hirlapirodalom; Petőfi Sándor, Összes költeményei; Beöthy Zsolt, A tragicum; Névy László, A komédia elmélete, A drámai középfajok elmélete; Gyulai Pál, Vörösmarty M. életrajza, Katona József és Bánk bánja; Kazinczy Fer., Összes munkái 1—5; Sárosy Gyula, Összes munkái 1—3; Kármán József, Összes munkái 1—2; Katona József, Összes művei 1—3; Vajda János, Összes költeményei 1—2; Zrínyi Miklós gr., Szigeti veszedelem; Szilády Áron, XVI. Századb. költők művei (M. költ. tára) 1—5; Farkas Elek, Legújabb házi titkár; Koleszár Mihály, Válogatott költői olv. a költők életr. II. kiad.; Sirisaka Andor, Magyar közmondások könyve; Fischer S., ford. Tolnai L., Petőfi Sándor élete; Szinnyei József, Magyar írók élete; Trefort Ágoston, Emlékbeszédék és tanulmányok, Kisebbségi dolgozatok; Szabó Károly, Régi magyar könyvtár 1—2; Beöthy Zsolt, Színészek és színműírók; Kolessey Ferencz, Minden munkái 1—10; Kisfaludy Károly, Minden munkái 1—4; Gyulai Pál, Összes költeményei; Czuczor Gergely, Összes költeményei 1—2; Simonyi Zsigmond, Magyar nyelvtan a művelt közönség számára; Eötvös József báró, A XIX. század bef. az álla-

dalomra 1—3, Emlékbeszédek, Politikai beszédek 1—2, Vegyes politikai és társadalmi munkái 1—2; M. Tud. Akadémia, Tájszótár 1.

Külföldi.

Ed. Wetzel und Fr. Wetzel, Die deutsche Sprache; Ed. Wetzel und Fr. Wetzel, Handbuch der Orthographie; Dr. W. Sommer, Hand- und Hülfsbuch für den Unterr. im Deutschen; Otto v. Leixner, Ill. Geschichte des deutschen Schriftthums; Theodor Körner, Sämmtliche Werke; Gellert, Fabeln und Erzählungen; Karl Pannier, Walther von der Vogelweide; Goethe, Sämmtliche Werke 6; Schiller, Sämmtliche Werke 7; Lessing, Sämmtliche Werke 4—10; Heinrich Heine, Sämmtliche Werke; Lenau, Sämmtliche Werke 1—2; Uhland, Gedichte und Dramen 1—2; J. P. Király, Ernst und Scherz; E. Gude, Erläuterungen deutscher Dichtungen 1—5; Otto v. Leixner, Ill. Geschichte des deutschen Schriftthums 2; Dr. Heinrich Gusztáv, A német irodalom története 1—2; J. A. Eberhards, Synonymisches Handwörterbch der deutschen Sprache; A. Goerth, Einführung in das Studium der Dichtkunst 1—2.

e) *Földrajz.*

Jablonszky János, Összehasonlító politikai földrajz; Kozma Gyula, Magyarország összehasonlító statistikája; A. W. Grube, Geographische Charakterbilder 3; Dr. J. Hann und A. Pokorny, Allgemeine Erdkunde; Julius Payer, Die österr.-ungarische Nordpol Exped. 2; Dr. Friedrich Umlauft, Die österreich.-ungarische Monarchie; Vámbéry Ármin, Vázlatai Közép-Ázsiából; Dr. Hunfalvy János, Déleuropa; Dr. Hunfalvy János, A magyar birodalom földrajza; Dr. Toldy László és György A., A Föld és népei 1—3; Dr. Heinrich Lagai, Ritter's geogr. statist. Lexikon 1—2; Juhos János, A magyar korona orsz. helységnevtára; Dr. H. Boeblich, Das Buch der Astronomie; Gönczy Pál, A földgömb és a tellurium ismerete; Az Osztr.-Magyar

Monarchia írásban és képen 1—7; Reclus-Király és Révész, A föld. A kontinensek; Reclus-Király és Révész, Az oczeán. A légkör. Az élet. (2—2 példányban); Lóczy Lóczy Lajos, A chinai birodalom leírása; Hunfalvy Pál, Magyarország ethnográphiája; Krümmel-Csopey L., Az oczeán; Dr. Zelizy Dániel, Debreczen sz. kir. város egyet. leírása; Dr. Darvai Móricz, Üstökösök és meteorok; Proctor R. és Császár K., Más világok mint a miénk; J. C. Houzeau-Czögler A., A csillagászat tört. jellemvonásai; Rudolf trónörökös, ford. Paszlavszky J., Tizenöt nap a Dunán; Dr. Simonyi Jenő, A sarkvidéki felfedezések története; Dr. J. Hunfalvy-Thirring, Egyetemes földrajz 3; Stanley H. M. A legsötétebb Afrikában 1—2.

d) *Történelem.*

Kerékgyártó Árpád, Magyarország története 1840—49 1—7 rész; Mangold Lajos, Világtörténelem; A. W. Grube, Charakterbilder aus der Geschichte 3; Dr. Hermann Göll, Illustrirte Mythologie; Ormos Zsigmond, Árpádkori művelődésünk története; Mangold Lajos, A magyarok oknyomozó története; Dr. Bozóky Alajos, Római világ 1—3; Dr. Bihari Péter, Ált. és hazai művelődés tört. 1—2; Sayous E., francziából ford. Molnár, A magyarok egyet. története 1—2; Vámbéry Ármin, A magyarok eredete; Kossuth L., Irataim az emigrációból 1—3; Horváth Mihály, Magyarország történelme 1—8; Nyáry Jenő báró, Az aggteleki parl. mint őskori temető; Dr. Szinnyei József, Az ezertó országa (Finnország); Csiky Kálmán, A magyar alkotmánytan; Majláth Béla, A történelmi kiállítás kalauza; Lovcsányi Gyula, Ad. a mohácsivész el. lengyel-magyar.....; Thiers M. A., I. Napoleon első trónlemondása; Thiers M. A., Waterloo; S. J. Lubbock és Öreg János, A történelem előtti idők 1—2; Carlyle és Baráth Ferencz, A francz. forradalom 1—3; Horváth Mihály, Huszonöt év Magyarország történelméből; Ipolyi Arnold, Műtörténelmi tanulmá-

nyok; Szilágyi Sándor, Magyar történeti életrajzok 1—6; Ballagi Aladár, A magy. kir. testőrség története; Láncezy Gyula, Tört. kor- és jellemrajzok.

e) *Szótárak.*

Fogarasi János, Német és magyar szótára; Fogarasi János, Magyar és német szótára 2; Ballagi Mór, Magyar nyelv teljes szótára 2 r.; Ballagi Mór, Uj teljes német és magyar szótár; Ballagi Mór, Uj teljes magyar és német szótár 2; Holub Mátyás, Magyar-latin, latin-magyar szótár 2; Brockhaus, Kleines Conversations Lexikon 1—2; Dr. J. Chr. Aug. Heyse's, Allg. Fremdwörterbuch; Babos Kálmán, Közhasznu magyarázó szótár; Szarvas-Simonyi, Magyar nyelv-történeti szótár 1—2.

f) *Mennyiségtan.*

Karner János, Teljes gyakorlati számtan; Simon Spitzer, Tabellen f. d. Zinses-Zinsen und Renten; Alexander Lamberger, Der oesterreichische Rechenmeister; J. Helmes, Die Elementar-Mathematik 5; Dr. Karl Spitzer, Lehrbuch der allg. Mathematik 2 r.; Dr. C. G. Odermann, Die Lehre v. der Buchhaltung; Richard Schurig, Lehrbuch der Arithmetik; Gönczy Pál, Utasítás a métermértékek rendszeréhez; Jakob Falke, Propädeutik der Geometrie; Moritz Cantor, Vorl. üb. Geschichte d. Mathem.; H. Pachmann, Die Fabrikbuchhaltung; Korény Agoston, Fels. keresk. kettős számvitel; Dr. Félegyházy Lajos, A bpesti áru- és értéktőzsde....

g) *Természetrájz.*

Hazslinszky Frigyes, Magyarhon edényes növényei; Fr. Schodler, Brehm's Thierleben 1—3; Dr. A. B. Frank, Dr. Lennis Syn. Pflanzenkunde 1—2; Dr. A. B. Frank, Dr. Lennis Syn. Pflanzenkunde 3; Dr. Hubert Ludwig,

Dr. Leunis Syn. die drei Naturreiche 2; Dr. Hubert Ludwig, Dr. Leunis Syn. Thierkunde 2; Dr. Otto Wünsche, Schulflora von Deutschland; H. Zippel et Bollmann, Repräsentanten einheim. Pflanzenfamilien; Dr. Fr. Pfaff, Das Wasser; John Tyndall, Das Wasser in seinen Formen; Dr. J. Rosenthal, Th. H. Huxley Grundz. der Physiologie; E. Schmidlin, Populäre Botanik; H. Masius, Naturstudien 1—2; Zippel et Bollmann, Ausl. Culturpflanzen 2 r.; Ernst Heyne, Buch der Schmetterlinge; Gustav Jäger, Die Wunder der uns. Welt 17 füz.; Gönczy Pál, Pestmegye és tájéka viránya; Dr. Simkovits Lajos, Növényhatározó; Dr. Szabó József, Geologia; Dr. Margó Tivadar, Az állatország rendszeres osztályozása; E. A. Rosmäsler, Die Geschichte der Erde; Virányi János, A növények természetrajza képekben; Gustav Jäger, Die Wunder der uns. Welt; Herman Ottó, A magyar halászat könyve 1—2; Herman Ottó, A halgazdaság foglalatja; H. Emery-Mendlik és Király, A növények élete; Ch. Darwin-Török és Entz, Az ember származása 1—2; Dr. Popinard-Pethó és Török, Az antropologia kézikönyve; Déri-Hoitsy, Keleti-Sajóhegyi, Népszerű természettudományi előadások; Schmidt-Högyes Endre, A tápszerek; Johnson és Duka M., Hogy nő a vetés; Johnson-Balázs és Mendlik, Miből lesz a termés; Heller Ágoston, Az időjárás; Hartmann és Dr. Thirring, Az emberszabású majmok és származásuk; Greguss Gyula, Értekezései; Fodor-Irmei, Népszerű egészségtan; S. J. Lubbock, ford. Dr. Mágocsy, A virág, a termés és a levél; Smidt S., A drágakövek 1—2; Gothard E., A fotografia.

h) *Természettan.*

Kont Gyula, A kísérleti természettan 1—2; Kont Gyula, Elemi természettan; Ludwig Ballauff, Die Grundlehren der Physik 3 r.; Dr. J. Frick, Die physikalische Technik; Gustav Glaser-De Ceur, Die magn. und dyn. Maschinen; Eduard Japing, Die elektrische Kraftübertrag. 2;

Dr. A. v. Urbanitzky, Das elektrische Licht 3; W. Ph. Hauck, Die Galv. Batterien 4; J. Sack, Die Verkehrs-Telegraphie 5; Theodor Schwartz, Telephon 6; Eduard Japing, Die Elektrolyse Galv. und Reinn 7; Arthur Wilke, Die elektr. Mess und Präc. Instrumente 8; W. Ph. Hauck, Die Grundlehren der Elektrizität 9; Dr. P. Zech, Elektrisches Formelbuch 10; Dr. Alfred v. Urbanitzky, Die elektr. Beleuchtungs Anlagen 11; L. Kohlfürst, Die elektr. Einrichtungen 12; O. Canter, Die Haus und Hotel-Telegraphie 12; Dr. Friedr. Wächter, Die Anwendung der Elektrizität 15; J. Zacharias, Die elektrischen Leitungen 16; J. Krämer, Die Elektrische Eisenbahn 17; Dr. Rud. Lewandowsky, Die Elektro-Technik 18; K. W. Zeuger, Die Spannungs-Elektrizität 19; Gustav May, Die Weltliteratur d. Elektr. und Magn. 20; Th. Schwartz, Die Motoren 21; Dr. Ign. G. Wallentin, Die Generatoren 22; Dr. O. Tumlerz, Das Potential u. s. Anwendung 23; J. Zacharias, Die Unterhaltung und Reparatur d. Elektr. Leit. 24; A. E. Granfeld, Die Mehrfach-Telegraphie 25; Max Jüllig, Die Kabeltelegraphie 26; August Neumayer, Die Laboratorien Electr.-Technik 33; Dr. A. Ritter v. Urbanitzky, Elekt. und Magn. im Alterthum 34; Dr. H. Boeblich, Das Buch der Physik; Dr. A. F. Weinhold, Vorschule der Experimentalphysik; Dr. O. Ule und A. Hummel, Physikalische und chemische Unterhaltungen; Czögler Alajos, A fizika története életrajzokban 1—2; A. Guillemin-Bartoniek és Czögler, A mágnesség és elektromosság.

i) *Vegytan.*

Dr. Rudolf Arendt, Technik der Experimentalchemie 1—2; Dr. Rud. Arendt, Grundriss der anorg. Chemie; Dr. Max Zaengerle, Grundriss der Chemie und Mineralogie 2 r.; Dr. J. A. Stöckhardt, Die Schule der Chemie; Dr. Illosvay Lajos, A chemia alapelvei; Dr. Beruthsen, Kurzes Lehrbuch der org. Chemie.

k) *Rajzművek és műipar.*

Gabriel A. és Varga J., Az építészet alaprajza; Maszák Hugó, Utmutató az elemi rajztanításhoz; Feszli László, Geometria; Domokos Kálmán, A földmérő; Guido Schreiber, Die Projektionslehre; Guido Schreiber, Linien-Perspektive; Guido Schreiber, Lehrbuch der Perspektive; J. Mathias, Die Regel v. gold. Schnitt in der Kunst; Kubinyi Lajos, A házi ipar könyve; Straub Sándor, Gázmotorok; Taborsky Ottó, A lokomobilok szerkezete és kezelése; Jakob v. Falke, Aesthetik des Kunstgewerbes; Bobula János, Magyarország iparügye.

l) *Szépirás, torna és zene.*

Dr. Kelen József, A test-gyakorlat kézikönyve; Ambrus L. és Szauter A., Torna-tanítás; Turjai László, Nőnevelő tornászati; Bernhardt v. Gera, Das Haus- und Zimmerturnen; H. Ritter, Jugend- und Turnspiele; Dr. Kohlrausch és Marten, Turnspiele; Kárpáti Endre, Irómeszter; M. kir. honvédelmi min., Szervezeti szabályok a m. kir. h. Ludovika; M. kir. honvédelmi min. Gyakorlati szabályzat 2 r.; Abrányi Kornél, A magyar dal és zene sajátosságai 1 r.; Abrányi Kornél, Zenészeti aeszthétika 1 r.; Alfred Dobler, Sammlung von Muster-Alphabeten 1 füz.; Alfred Dobler, V. Samml. alter und neuer Schriften 1 füz.; S. Steidinger, Moderne Titelschriften 1 füz.

m) *Kézimunka.*

M. kir. földm. ipar és keresk min., Kiváló diszitmények az 1881. nőipar kiállításon; Emilie Bach, Muster stylvoller Handarbeiten 2 r.; Frieda Lipperheide, Muster altitalienischer Leinenstickereien; H. Suhr, Prakt. Schule der Zuschneiderk.; Louise Prockesch, 29 Tafeln zur Methodik des Unterrichts v. Handarbeiten; U. Stobbe, Regelverzeichniss für

d. Handarbeiten; Julie Legorju, Hülfsb. bei d. Handarbeits-Unterricht; Denk, Kreuzstich-Monogramme 12 füz.; U. Stobbe, Lehrbuch f. den Handarbeit-Unterricht; Hans Sibmacher, Stick- und Spitzen-Musterbuch; Julie Legorju, Der Handarbeits-Unterricht als Klei.-U.

n) *Pädagogiai és Szaklapok.*

Hunfalvy, Ungarische Revue 2—6. évf.; Dr. Fr. Dittes, Paedagogischer Jahresbericht 32—38 évf.; Dr. Fr. Dittes, Paedagogium 4—6, 12—13. évf.; Dr. G. Krebs, Humboldt 2—4. évf.; Wiener Paedag. Gesellschaft, Paedagogisches Jahrbuch 3; Dr. Wich Lange, Rheinische Blätter 1884 és 1885 évf.; Török János, Hazánk 1—2. évf.; Berecz A., Földrajzi közlemények 13—18. évf.; Szarvas G., Magyar Nyelvőr 11—19. évf.; Dr. Alexander, Magyar Tanügy 11—13. évf. Sebestyén Gy., Ország. középisk. tan.-egy. közlöny 19—20. évf. Szilágyi Sándor, Századok 21—24. évf.; König Gy., Mathem. és természett. Értesítő 5. évf.; Szily-Lengyel-Paszlavszyk, Természett. Közlöny 19—23. évf.; Wohl J. és St., Magyar Bazar 16—25. évf.; Fehér Gy., Tudományos Gyűjtemény 1820. évf.; Szily-Lengyel-Paszlavszyk, Természett. Pótfüzetek 20—23. évf.; Wolf Gy., Ország. középisk. tan.-egy. közlöny 21—24. évf.; A. Richter, Paedagogischer Jahresbericht 39—41. évf.; Dr. Jancsó, Egyet. közokt. szemle 1—3. évf.; Gyulay Pál, Budapesti Szemle 44—48. évf.; Polgári Iskola 7—13. évf.; Dr. Gööz József, Polgári Iskola 14—16. évf.; M. N. Muzeum, Magyar Könyvszemle 1889—91. évf.; Gyertyánffy J., Néptanítók Lapja 15—24. évf.

o) *Térképek, (kéziatlaszok).*

Ribáry-Homolka, Földrajzi atlasz; Dr. Emericzki és Kárpáti E. Atlasz a vezérkönyv a népisk. föld. tanításhoz; Berghaus An.-Gönczy Pál, Stieler iskolai atlasza; Richard Andree, Allgemeiner Handatlas; Jausz György,

Tört. földr. iskolai atlasz; Dr. Schneider, Göncezy és Hunfalvy, Schneider képes atlasza; Dr. H. Berghaus, Stieler's Schul-Atlas; Dobrowsky és Franke kiadása, Általános földrajzi atlasz; Hátsek Ignác, Magyarország mag. és vizrajzi térképe.

p) *Közoktatásügyi törvények, rendeletek és tantervek.*

Dr. Kármán Mór, Közokt. törv. és rendeletek tára; A vall. és közokt. m. k. min., A közokt. állapotáról szóló XI. jelentése 1—2; Vall. és közokt. m. k. min., Könyvjegyzék a középisk. tanári könyvtárok r.; Vall. és közokt. m. k. min., Engedélyezett tankönyvek jegyzéke 1—2; Vall. és közokt. m. k. min., A reáliskolai tanítás terve és utasítások; Vall. és közokt. m. k. min., A gymnasiumi tanítás terve és utasítások; Vall. és közokt. m. k. min., Engedélyezett tankönyvek jegyzéke 3; Fehér Ipoly, A bajor középisk. szervezete és eljárása; Dr. Klamarik, A magy. középiskolák szervezete és eljárása; Molnár V., A hazai középiskolák reformja; Dr. Németh A., Szabályrendeletek, utasítások és felhívások; Tóth József, Népoktatási törvények és rendeletek tára.

2. *Ifjúsági könyvtár.*

a) *Szépirodalom.*

Bánfi János, A rongyszedő fia, Munka és jutalom, Fejes Boris (2 péld.), Az ingoványok leánya, A tizenharmadik, A félszemű, A drótos flu, A félkezű remete, A jósnő álmai, Pupos Pista; Győry Vilmos, A legujabb Robinson 2; Lauka Gusztáv, Báró Münchhausen csodálatos kalandjai; Mayer Miksa, Jelesek csarnoka; Péterfy S. és Závodszy K., Gyermek öröme (3 pld.); E. L. Rochholz, Liederfibel; Andrássy Jenő, Remek költemények; G. Mandel, Thierbilder; Fésüs György, Regék és mondák (2 pld.); Dr. Vutkovich

Sándor, Töredékek Petőfi Sándor életéből; Bonnet-Fésüs, Az aranykeresők; Forgó Bácsi, Tizenhat vigjáték; Mayer Miksa, Aranybánya; Kardos Pál, Csudavilág; Grimm-Halász, Gyermekmesék; Varga Lajosné, Lányok könyve; Jókai Mór, A magyar világból, A török világból; Mayer Miksa, Kincses-szekrény, Családi kör; Julie Dungern, Kleine Erzählungen aus dem Thierleben; Fr. Hoffmann, Robinson Crusoe's Leben und Abenteuer; Wildermuth-Lonkai, Elbeszélések az ifjuság számára; Jäger-Dr. Lázár, A zendülők; Höcker-Dr. Lázár, A vadölő, A két árva; Schmidt-Dr. Lázár, Lear király; Oskar Höcker, Der Spion von Afghanistan; Mayer Miksa, Derék férfiak; Győrffy Iván, Tréfás versek; Fáy András, Ered. meséi és aphorismái 2 köt., (2—2 pld.); Schmid-Sujanszky, Mathild és Vilma, Eichenfels Henrik, Tanulságos beszélykék, Eustachius, Tannenburgi Róza, A jó Fridolin és gonosz Detrik, A komlóvirág, A báránka; Schmid-Fuchs, Szent-Antal, Schmid Kristóf élete, Az eper, Timót és Philemon, Nándor fiatal spanyol gróf története, A virágkedvelők, Klára vagy az ártatlanság veszélyei, Paulina, Thalheim Etelka; Höcker-Czanyuga, Tedd a helyest; Mayer Miksa, Onogesis; Andersen, Összes meséi; Jókai Mór, Válogatott beszélyei 2; Kisfaludy Sándor, Regék a magy. előidőből, Boldogháza, András a szolgalegény; Czuczor Gergely, Mesék 2; Goldsmith-Ács, A wakefieldi lelkész 2, Ezer egy éj, Csalavér róka története, Don Quixote kalandjai, Csontos Siegfried, Szép Melusina; W. . . . L. . . ., Képes játék-könyv; Friedrich Werner, Gulliver's Reisen; Jakob Frey, Geschichten aus der Schweiz; A. H. Fogowitz, Onkel Tom's Hütte; Wilhelm Hauff, Märchen; Chr. F. Gellert, Fabeln und Erzählungen; Kármán József, Fanni hagyományai; Izabella Braun, Charles Dickens, Das Geheimniss des Schreibtisches; Oskar Höcker, Elternlos; Gustav Höcker, Hoffart und Demuth, Lederstrumpf-Geschichten; Richard Berg, Gust. Schwab's deutsches-Volksbuch 2; Verne-Vértesi, A chancellor, Grant kapitány gyermekei 2; Verne-Szász, Tizenöt éves kapitány, A Bégum ötszáz milliója, Strogoff Mihály utazása, A rejtelmes sziget, Sérvadec Hector kalandjai

és utazásai; Verne-Visi, Jangada, Egy chinai viszontagságai; Verne-Rákosy és Szokolay, A gőzház; Verne-Palásty, A jégsivatag. Az angolok az éjszaki sarkon; Verne-Fáy, A fekete indiák; Verne-György, A prémek hazája; Verne-Nagy, Három orosz és három angol kal., Utazás a holdba és a hold körül, Öt hét a léghajón, Utazás a tenger alatt, Utazás a föld körül 80 nap alatt; Jósika Miklós, Jósika István 5. II. Rákóczy Ferencz 4, Zrinyi a költő 4, A csehek Magyarországon 4. Az utolsó Bátor 3, A nagyszebeni királybíró 2, Elbeszélések, A szegedi boszorkányok 3, Szív rejtelmek 2, Élet és tündérhon 2, Az élet utjai, Abafi 2, Zólyomi; Beniczky Irma, Mokandah, Regélő gólya (2 pld.), Robinson Crusoe élete és kalandjai 2; Dr. Arthur Springer, Die Goldsucher in Australien; Jókai Mór, Regék, Magyar dalnok, A legvitézesebb huszár, Kis Dekameron, Egy magyar nábob 3, Az új földesúr 2, Szegény gazdagok 3, A régi jó táblabírók 2, Kárpáthy Zoltán 3, A magyar elődökből; Dr. Zólyomi Lajos, Magyar Helikon 3 kt. (2 pld.); Ney Ferencz, Négy ifjúsági színmű; Dolinay Gyula, Gyöngysorok, Hazaszeretet könyve (2 pld.), A szünnapokra, Ifjúsági olvasmányok; Kisfaludy Sándor, Összes regéi 2; Grimm A. B., Regék; Ludvigh és Boross, 300 Aesopus mese; Tamás bácsi, Leczke után; Kalocsa Róza, Szorgalom jutalma; Györy Vilmos, Balassa János; Fáy András, Összes beszélei 3; Kölcsey Ferencz, Válogatott szónoki művei, Elbeszélései, Válogatott munkái. Paranaesis; Cox-Komáromy, Görög regék 3; Karády Ignác, Regék és mesék; Hoffmann-Oldal, Jellemrajzok az állatországból; Radó Vilmos, Magyar gyermek- és népmesék; Varga Lajosné, Lányok könyve; Hohenauer Ignác, A napkeleti regék gyöngyei 2; Aldor Imre, A forradalom költészete; Mikszáth Kálmán, A tót atyafiak, Az igazi humoristák, Magyarország lovagvárai regékben, Tündérliget, A két koldusdiák; Mikes Kelemen, Törökországi levelek, Mulatságos napok; Gaál József, Alföldi képek és humoros rajzok; Gvadányi József gróf, Egy falusi nótáriusnak budai utazása; Bartalus István, A féltudósok; Eötvös József báró, Elbeszélések, Magyarország 1514-ben; Hoffmann-Dienes, Samuka; Hoffmann-Tóth,

Hol legnagyobb a veszély, ott legközelebb . . . . . A rossz szellem, A jó fiu; Hoffmann-Finály, Diotörő és égerkirály rege; Hoffmann-Dienes, Hála és megtorlás; Gaál, Benyovszky M. élete és viszontagságai; Hoffmann-Grittner, Szorgalom és restség, Mindenki saját szerencséjének kovácsa; Wildermuth, Regék és elbeszélések; Vachott Sándorné, Ünnepi ajándék, Ifjúsági iratok, Sziklary Ilona és más beszélyek; Glaczk-Stanko-Cs. Lilla, Erkölcsmesitő beszélyek; Hohenauer Ignác, A kereszties vitézek; Mayer István, Regélő István Bácsi; Conscience-Greguss, A szegény nemes; Plouvier-Milesz, Beszélyek; Zichy Antal, Elbeszélései; Vachott Sándorné, Regék és elbeszélések; Szigligeti Ede, Magyar színészek életrajza, A mama, Fenn az ernyő nincsen kas, II. Rákóczy Ferencz fogsága; Gyulai Pál, A vén színész; Nagy Ignác, Tisztujítás; Heyse-Halasi, A grófi kastélyban; Kazinczy Ferencz, Magyarországi utak; Szász Károly, Az Odüsszeia; Vas Gereben, Jurátus élet 3; Szász Béla, A kandalló előtt; L. Rousselet-Bogdánfy, A tigrisbőr 3; Szulik József, Elbeszélések; Bánfi János, Gyermek barát; Koleszár Mihály, Válogatott költői olvasmányok (5 pld.); M. Thompson-Nagy István, Robin Hood története; Stevenson-Kürthy, A kincses sziget; Mühlbach Luiza, II. Katalin ezárnő utolsó napjai; Mühlbach és B—s V—z, Benyovszky gróf 4; Abonyi Lajos, Az özvegy tehénkéje; W. Scott-Palóczy L. Lammermoori menyasszony; Beöthy Zsolt, Rajzok; Dr. Jancsó-Boros Gábor, Tanulók olvasótára; Boz-Gondol, Twist Olivér; Fésüs György, A magyar ifjúság könyves házából, Az aranykeresők; Pósa Lajos, Gyermekversek, Négy mese; Milesz Béla, Uj kis regélő; Tóth József, A nagyapó elbeszélései; Lukács Bácsi, Kis póstás; Tanító Néni, Igaz történetek és mesék; Hevesy Lajos, Jelky András rendk. kalandjai; Rudnyánszky, Gyermekszínház; Lőcsei E. Gaál-Munkácsy, Ifjúsági színház; Sz. Nagy Sándor, Az önféjű; Benedek Elek, Székely mesemondó 2; Swift Jonáthán, Gulliver utazásai; Tolnai Lajos, A polgármester 2; Bodrogi Lajos, A regélő tulipán; P. Szathmáry Károly, Vitéz Holubár

Venczel; Mark Twain-Kürthy Ede, Tamás urfi kalandjai; Hugó V.-Szász Károly, Hernani; Shakespeare-Acs Zsigmond, Sok zaj semmiért; Szigligeti Ede, A trónkereső; Teleky László gróf, Kegyencz; Csokonai Vitéz Mihály, Odák; Chateaubriand-Bogdánfy, René; Petőfi Sándor, Beszélyei, A helység kalapácsa, Összes költeményei; Macaulay-B. P., Milton; Berzsenyi Dániel, Válogatott versei; Balassa Bálint, Költeményeiből; Pope S.-Lukács, A műbirálatról; Vadnai Károly, Eladó leányok; Ebers Gy.-Kaczián G., Egy szó; Theuriet-Ujkéri, A buza- virágék háza; Spielhagen-Halasi A., Az utolsó órában; Csiky Gergely, Az első és a második; Daudet-Luby, A férj; Stifter B. J., Brigitta; Fáylné-Hentaller M., A magyar írónőkről; Bonnet-Fésüs György, Jáva pálmás partvidékein, Az elefánt vadászok; Bánfi János, A barlang titka, Jani és Nani; Szentmihály Ilonka, A kandalló mellett, Az Ainay-le Vieuxi torony; Stadler Károly, Az árvák atyja; Dr. Németh Antal, Lázadás Kairóban; Dunai Ferencz, A kincses szigetek felfedezése; Dr. Jikor József, A révfalusi honvéd, Pártos Matyi; Jakab Ödön, Marosszéki történetek; Schönberger Mór, Borúra-derű; Habbik Ciprián, A bánat kiengesztel, Buchenhorst örökösei, A végrendelet, Borcsa néni; Spitzer Ignác, A szorgalom jutalma; Tomor Ilona, Mörsele, Ember tervez, Isten végez; Schön Bernát, A mostoha leány, Bódog; Kasztner Janka, A régi jó idők- ből, Gyula és Mari; Sebők Árpád, Jenő herceg, Az anya ékszere; Dr. Kaposy Lucián, Ne lopj!; Bánfi János, Egyenes és görbe utakon, A szántó-család története; Dobó László, A vak halász és három fia; Friedrich Gichne, Märchen für Jung und Alt; Anna Gnevkwow, Mitten im Leben; Arany János, Furesa és elegyes költemény, Toldi; Defoe-Radó, Robinson Crusoe élete; Boross Mihály, Válogatott kisebb munkái 3; Csiky Gergely, A proletárok, Cifra nyomoruság; Molière-Kazinczy, A fősvény és Daudin György; Zrinyi Miklós gróf, Szigeti veszedelme és kisebb költeményei; Remellay Gusztáv, Julesa a huszárszázad leánya; Gyulay Pál, Szilágyi és Hajmási; Lamb K. és M.-Mihály

József, Shakespeare-mesék 2; Gaal József, Peleskei Nótárius; Reviczky Gyula, Margit szerencséje; Siemienski-Lechner, Két beszély; Gabányi Árpád, A mama; Tolnai Lajos, A kigyó; Szász Károly, Az ember tragédiájáról; Katona József, Bánkban; Dr. Ferenczy József, Emlékbeszéd Trefort Agoston fölött; Trefort Ágoston, Emlékbeszéd Lukács Mórész fölött; Rogeard, Képek a francia irodalomból; Czakó Zsigmond, Végredelet; Obernyik Károly, Örökség; Kisfaludy Károly, A fősvény; Calderon-Beksics G., A saját becsületének orvosa; Boros Gábor, Euripides; Csengeri János, Homeros; Irmey Ferencz, Juvenal; Ferenczy József, Tükördarabok; Harrach József, A zeneművészet köréből; Koltai Virgil, Ujabb angol költők, Burns Róbert; Arany János, Buda halála; Vozári Gyula, Botond Czuczortól, A két szomszédvár Vörösmartytól; Heinrich Gusztáv, Német balladák és románczok, Schiller balladái és románczai, Wilh. Tell Schillertől, Minna von Barnhelm Lessingtől; Greguss Á. és Beöthy Zsolt, Magyar balladák; Greguss Ág., Moliere tudós női; Névy László, Shakespeare: Coriolanus, Julius Caesar; Bauer Simon, Goethe's Iphigenia auf Tauris; Szigetvári Iván, Kisfaludy K. Csalódások; Csiky Gergely, Sophokles Antigone; Dr. Versényi György, Berzsenyi D. ódái; Dr. Erődi Béla, Zágoni Mikes K. válogatott törökországi levelei; Péterfy Jenő, Katona József Bánkbanja; Lehr Albert, Arany János: Toldi; Weber Rudolf, Goethe: Hermann und Dorothea; Koleszár Mihály, Válogatott költői olv. a költők életr. II. kiad. (7 pld.) Istvánffy Gyula, Palóczmesék a fonóból; Benedek Elek, Székely népmesék és balladák; Cox György, Cook a tengerész; De Gerandó Antonia, Pali gyermeksége és ifjusága; Eötvös József báró, Nővérek; Kürthy Emil, Az aranyos; P. Szathmáry Kár., Gróf Teleki Blanca; Vas Gereben, Összes munkái 10 köt.; Tompa Mihály, Virágregék; Radó Vilmos, Magyar népmondák; Szaák Luiza, Jósika Miklós élete és munkái; Csengey Gusztáv, Moesarak királya; Szerelemhegyi Tivadar, Balassahalom; Szent-István-Társulat, Az ifjuság öröme; Herm. Vogel, Deutsche Heldensagen; Carl Flemming, Jugendschrif-

lása, Gusztáv Adolf, A görög függetlenségi harc, A kereszties háborúk története, Velence alapítása és fénykora, China és Japán, Mária Terézia és kora, Második Katalin czárnő élete, Washington élet- és jellemrajza, Lykurgus és Solon, Kálmán király és kora, Mária Lujza a francziák császárnéja, Eugen savoyai herczeg, A régi Egyptom története és műveltsége, Kyros és a régi perzsák története, India története; Vértesi Arnold, Rötszakállú Frigyes császár, A svájci szabad köztársaság alapítása, Julius Caesar története, Nero s az első keresztény üldözés; Sebestyén Gyula, Zrinyi Miklós, a szigetvári hős története; Jósika Miklós, Hunyady Mátyás király története, Hunyady Mátyás király; Dr. Toldy László, Szent László király élete, A régi magyarok műveltségének története, Nagy Lajos király uralkodása, Árpád és a magyarok letelepedése, Képek Görögország fénykorából, A régi magyarok műveltségének története; Franz Otto, Der Grosse König und sein Rekrut, Männer eigener Kraft; Csukássy József, Bismarck élet- és jellemrajza; Colon-Fest Aladár, Columbus Kristóf élete; Kuliffay Ede, A szabadság hősei és vértanúi 2, Erdély története; Kis nemzeti muzeum, Történelmi adomák és jellemrajzok; Mignet-De Gerando Attila, Franklin élete; Verne-Vértesi Arnold, Hires utazók és hires utazások története; Richard Roth, Die Römer in Deutschland; Hermine Proschko, Der Halbmond vor Wien; K. Fr. Becker-M. Zeller, Erzählungen aus der alten Welt 3; Dr. K. Burmann, Die Entdeckung von Amerika; Kerékgyártó Árpád, Széchenyi István gróf; Dr. Szalay József, Boeskey István életrajza; Szalay László, A tatárjárás Magyarországon, Mirabeau, Thiers; Nagy István, Cromwell Olivér; Batizfalvi István, Magyar vezérek és királyok arcképei; Dr. Gööz József, Budapest története; Horváth Mihály, Utyeszenich Fráter György élete; Jókai Mór, A magyar nemzet története 2 (3 példányban); C. Diaz B.-Brózik, Mexico felfedezésének története; Dr. Ballagi Aladár, A magyar nyomdászat történetének fejlesztése; Dr. Márki Sándor, Magyar Pantheon; Sparks J.-Czuczor Gergely, Washington élete; Szilágyi Sándor, Történelmi rajzok; Fraknói Vilmos,

II. Lajos és udvara; Dolinay Gyula, Történelmi arczképcsarnok 2; Hohenauer Ignác, Magyar királyok és hősök csarnoka 2 (2 példányban), Magyar hősök a XVI. században, Mária Terézia és a magyarok, Erzsébet, Árpád fia; Fényes Elek, Szigetvár ostroma; Dr. Csánki Dezső, Rajzok Mátyás király korából; Dr. Zólyomi Lajos, Magyar Helikon; Pálffy Albert, Attila, Isten ostroma; P. Szathmáry Károly, Török világ Magyarországon; Juste-Szász Károly, Mária magyar királyné, II. Lajos özvegye; Tóth Sándor, Kuruczvilág; Laboulaye-Ribáry, Lengyelország első felosztása; Pulszky Ferencz, Martinovics és társai, Publicistikai dolgozatok; François Arago-Császár K., Carnot életrajza, Monge életrajza; François Arago-Kont Gyula, Volta és Ampère életrajza; Macaulay-Szentkirályi, Nagy Frigyes; Gelléri Mór, A magyar ipar uttörői (élet- és jellemrajz); Bárány Ignác, Magyarország története, elbeszélésekben; Molnár Viktor, A genfi conventio; Vasárnapi Ujság kiadó hivatala, Batthányi Lajos gr. élete és vértanúi halála; Helfy Ignác, Kossuth Lajos iratai; Szebeszhá Károly, Gróf Széchenyi István; Wiseman-Handek, Fabiola; De Witt Guizot, A kereszties hadak története; Nagy Miklós, Az aradi vértanúk emlékezete (2 példányban); Varga Ottó, Az aradi vértanúk albuma; Flemming's Jugendschriften: Prinz Eugen von Würdig, Barbarossa von Kühn.

d) *Neveléstudomány köréből.*

Smiles-Tóth Kálmán, Jellem, Takarékoság, Önsegély; Dr. Sikor József, A nők előnye; K. Beniczky Irma, A mindennapi életből a nőknek 2, Gyakorlati széptan, A művészt a házban, A divat szélsőségei, Babonáság a szalomban; Dr. Mathews-Poligén, Hogyan boldogulunk? 2; Knigge-A.-Nagy István, Érintkezés az emberekkel 2; Pestalozzi-Zsengeri S., Lénárd és Gertrud 3; Hermann Wagner, Illustrirtes Spielbuch für Knaben; F. A. L. Jakab, Deutschlands spielende Jugend; Vertán Endre, Hagyatékom fiamnak; Sirisaka Andor, A babonáról; Dolinay Gyula,

Hogyan mehetsz előre (3 példány); Verőcei Sándor, Legújabb levelező-könyv; Legouvé-Feleki József, Leányaink és fiaink; Orbók Mór, Tréfás számtani feladványok; Szebesztha Károly, Lélektani rajzok; György Aladár, Eszményi világ; Marien Henri-Péterffy Dénes, Az ember kötelességei és jogai; Maszlaghy Ferencz, Mai jellemek; K. Tóth Kálmán, A világlátók, A tudomány vértanúi, A munka bajnokai; Dr. Szentiványi Károly, Istenség, emberiség és a haza; Dr. Kiss Áron, Magyar gyermekjáték-gyűjtemény.

e) *Ifjúsági folyóiratok.*

Greguss-Hunfalvy, Család könyve 2; Forgó Bácsi, Kis Lap, 22, 23, 29—33; Dolinay Gyula, Hasznos Mulattató 9, 12—19 (több pld.), Lányok Lapja 8, 10—17 (több pld.); Kürthy Emil, Magyar Ifjúság 4; Radó Antal, Magyar Ifjúság 5—6; Fekete-Hevesi, Magyar Salon 2—3; Magyar írók és művészek, Segítség-album (2 pld.)

3. *Női kézimunka-tanfolyam könyvtára.*

a) *Ismeretterjesztő művek.*

Kuliny-Sárváry, Magyar hölgyek életrajza; Endrődi Sándor, Magyar hölgyek életrajza; Vértesi Arnold, A fölkelő nap országa; Dr. Márki Sándor, Magyar Pantheon; Jókai Mór, A magyar nemzet története; St. Hilaire Jozéfa, Képes pesti szakácskönyv; Vámbéry Armin, Utazásai Ázsiában; Jósika Julia, Közlések a külföldről; K. Benitzky I., A világ népei; Medve Imre, Magyar Gazdasszony; Hoitsy Pál, Nagy természet s a kicsiny ember; Hoitsy Pál, A mi az embert környékezi; Dr. Ring Armin, A fotografozásról; Hoitsy Pál, Mikor lesz eső; Dr. Fodor J., Egészségtan; Kont Gyula, Elemi Természettan; Roscoe-Müller, Vegytan; Franke-Komjáthy, A konyha vegytana; Gáspár J., Rövid

háztartástan; Dr. Umlauft, Wanderungen durch die Oester.-Ung. Monarchie; Krüger A. Karl, Charakterbilder aus der Naturgeschichte; Dr. Volz Berth., Geographische Charakterbilder aus Europa; Clasen-Schmid, Künstliche Blumen; Dr. Klencke, Chem.-phys. Koch- und Wirthschaftsbuch; Dr. Schwicker, Ungarische Hochlandsbilder; Dr. Schütte W., Physikalische Bilder; Grube A. W., Culturgeschichtliche Bilder; Ule-Langhof, Warum und Weil (chem. Th.); Ule-Langhof, Warum und Weil (phys. Th.); Werner-Spáth, Die mutterlose Jungfrau in ihrem Leben und ihrer Haushaltung; Prato K., Die Haushaltungskunde 1—3; Umlauft-Schwicker, Das Königreich Ungarn; Josika-Kuliffay, Pályavezető fiatal leányok számára (2 pld.); Kiállítási Kalauz, 1885; Gelléri M., Budapest a kiállítás alatt; Gelléri M., Führer durch die Ausstellung; A budapesti orsz. kiállítás helyrajza; ~~A magyar emigratio mozgalmái~~; Szigligeti, Magyar színészek életrajza; Kuliffay, A szabadság hősei és vértanúi 1—2; Mignet, Franklin élete; K. Beniczky I., A mindennapi életből 1—2, Tollasok világa, Egészségkönyve 1—2, A művészet a házban, Babonáság a salonban, Gyakorlati Széptan, Gyakorlati Szépitészet, Illemtan, A divat szélsőségei, A nők apró kötelmei; Vörös Eszter, Gazdasszonyok könyve; Az ügyes szakácsné. — Ügyes Mari; Bozóký, Koronázás könyve; Vértesi A., A svájci szab. köztárs. alap.; Nagy I., Cromwell Olivér; Dr. Toldy, A régi magyarok műveltségi tört., Árpád; Áldor I., Columbus Kristóf, Korona és vérpad, Erdély aranykora, Két Rákóczyné, Lengyelország végnapjai, Nagy Sándor és kora, Julius Caesar története, A nagy Napoleon császár tört., Orániai Vilmos, Széchenyi István gróf, Karthágó, Róma alapítása és hőskora, Szt. István király, Szt. László király, Attila, V. Károly császár, József császár, XIV. Lajos, Nagy Károly, Nagy Konstantin, Hunyady János és kora; Dr. Lázár, Washington; Dr. Toldy, Nagy Lajos király uralkodása; Jósika M., Hunyadi Mátyás; Magyar Helikon, Jeles férfiak életrajza 1—3; Dr. Bock, Bau, Leben und Pflege des menschlichen Körpers in Wort und Bild; Stern Adolf, Wanderbuch. Bilder und Skizzen; Dr. Nemes

Gy., A fontosabb háztartási czikkek vegytana; Block-Doboczky, Nemzetgazdaságtan; Beniczky Irma, Életrendtani szakácskönyv, A beteg-konyha; Dr. Lázár Gy., Mária Terézia és kora; Áldor Imre, Magyar nemzeti vértanuk; Dolinay Gy., Hogyan mehetsz előre; Endrődi S. Zrinyi Ilona; Uhrl J., Emlékek római utamból; Trefort Ág., Szemelvények; Mendlik A., A gázvilágítás; Szász Károly, Trefort Ágoston; Rebe M., Die Haushaltungskunde; K. Beniczki I. A leány-érzelem világa; Europäische Wanderbilder 1—27; Közhasznú családi könyvtár 2; Falusi könyvtár 3, 4, 15, 20, 23, 25, 30; Beniczki Irma, A nők hivatása; Molnár L., Atyai tanács egyetlen leányomnak; Dr. Mathews N., Hogyan boldogulunk 2; Szilágyi Sándor, Történeti rajzok; Sikor József, A nők előnyei, A feleség, Házasodjunk; Varga Ottó, Aradi vértanuk albuma; Bársony I., A szabad ég alatt; Cox Gy., Cook a tengerész; Dr. Csánki, Rajzok Mátyás király korából; De Gerando Antonio, Az emberiség jóltevői; Faylné Hentaller M., A magyar irónókról; György Aladár, Eszményi világ; Marion-Péterfy, Az ember kötelességei és jogai; Tissandier-Tóth K., A munka bajnokai; Tóth Pál, Lorántfy Zsuzsánna; Gothardt J., A fotográfia; De Gerando Attila, Velence; Hanusz J., Az állatok világából; Maszlaghy Ferencz, Kisebb utirajzok.

b) *Költészet. Szinművek.*

Vörösmarty, Kisebb költeményei, A két szomszédvár; Arany, Kisebb költeményei, Furesa elegyes költeményei, Toldi szerelme, Toldi, Toldi estéje, Buda halála, Murány ostroma; Berzsenyi, Versei, Ódái (magyarazza Dr. Versényi); Tompa, Versei, Legujabb költeményei, Összes költeményei 1—4; Rajka F., Költemények; Hősköltemények a legkedveltebb költőktől; Magyar Dalnok; Zilahy, Hölgyek lantja; Kovács L., Költői elbeszélések; Lehr Albert, Toldi, költői elbeszélés Aranytól; Greguss-Beöthy, Magyar Balladák; Babérok, magyar költők műveiből; Szász K., A vers-szavalás (2 pld.); Koleszár M., Válogatott költői olvasmányok (3 pld.), Válo-

gatott költői olvasmányok II. kiadás (3 pld.); Goethe's Gedichte, Auswahl von Dr. Schaefer; Deutsche Balladen und Bilder von Colshorn; Perlen Deutscher Poesie von Böttcher; Goldperlen, Meisterwerke dramatischer Dichtung; Festrosen, Meisterwerke epischer Dichtung; Ney F., Négy ifjusági színmű; Körner-Szemere, Zrinyi; Poole-Csiky, Pry Pál; Tayler-Csiky, Barátságból; Csiky G., Anna; Szigligeti, Fenn az ernyő ninesen kas, Liliomfi; Berczik A., Nézd meg az anyját; Az igmándi kispap; Scribe-Wander-Burch, Clermont; Legouvé-E.-Feleký, Beáatrix; Coppeé, Kisebb színművek; Lessing, Böles Náthán; Tennyson, Arden Enoch (2 pld.), Költői beszélyek, Király-Idyllek; Simay, Igazházy, egy kegyes jó atya; Gyulai Pál, Szilágyi és Hajmási; Kisfaludy Károly válogatott munkái 1—2, Csalódások; Shakespeare, Coriolanus. Magyarázza Névi L., Julius Caesar. Magyarázza Névi L.; Molière, Tudós női. Magyarázza Greguss Agost; Sophokles, Antigone. Magyarázza Csiky Gergely; Kisfaludy Sándor, válogatott munkái; Czuczor, Botond; Tegnér-Györy, A frithiof-monda; Petöfi Sándor, Összes költeményei; Rádó A., Olasz költőkből; Vers-szavaló, a magyar hölgyek számára, Szavaló-könyv, a magyar ifjuság számára; Beöthy Zsolt, Ráskay Lea.

c) *Regék. Beszélyek. Emlékiratok. Regények. Életrajzok.*

Jókai Mór, A magyar világból 1—3, A török világból 1—3, Varchoniták, Fortunatus Imre, Népvilág, Sonkolyi Gergely, Kis Dekameron; Glac-z-Stankó Lila, Erkölesnemesítő beszélyek; Vachott S.-né, Sziklary Ilona, Rajzok a multból, Emlékiratok, Ifjusági iratok angol remekirók műveiből; Mikszáth Kálmán, A két koldus diák, Kavicsok, Nemzetes uraimék, Magyarország lovagvárai regékben; Wurga Lajosné, Lányok könyve; Helm Kl., Futri Kata; Vámbéry-Jónás, Indiai tündérmesék; P. Szathmáry K., Gróf Teleki Blanka, Vitéz Holubár Venczel; K. Tóth Kálmán, A világlátók; Hevesi L., Jelky András kalandjai; Kürthy E., Az aranyos; De Foë-Malmosi, Id. Róbinson Crusoë; Verne György,

A prémek hazája; Cox-Komáromy, Görög Regék 1—3; Kovács, Farsangi Kalandok; Musset-Paulay, Ne fogadj fel soha semmit; Landeau, Montchabreyi kastély; György A., Amerikai Nők; Gr. Tolstoj, Családi boldogság; Sand, Az ördög mocsár; Jósika, Egy igaz ember; Conscience, A szegény nemes; Sayons, A mongolok betörése Magyarhonba; Dickens, Karácsonyi Ének; Fáy A., Összes beszélyei 1—3; Cottin-György, A szibériai száműzöttek; Legouvé-Feleki, Leányaink és fiaink (2 pld.); Mark-Twain, Koldus és királyfi; Wolh J. és St., Beszélyek és Tárzák; B. Eötvös J., A nővérek, ~~Költemények, Elbeszélések, Eljen az egyenlőség;~~ Talabér, Böngészet a francia szépirodalomból; Goldsmith-Acs, A wakefieldi pap; Krón Klára-Kozma J.-né, Az élet iskolájában; Jósika Julia, Családélet 1—2, Való és költött 1—3; Törs K., Déryné naplója 1—2; Saintine-Martonffy, La Picciola; Cron Cl., Mädchenleben, Mary, Lebens-Bilder für Vierzenjährige; Laddey E., Tagebuch einer Weise, Aus freier Wahl, Feenhände; Wildermuth A., Schule und Leben; Wildermuth O., Auguste; Derboeck, Die Pflgetochter der Königin; Petritsch F., Wolfgang und Nannerl; Braun J., Heimatlos; Seifart K., Reineke Fuchs; D'Esterre-Keeling, Drei Schwestern; Stein A., Lebenspläne; Siegfried's, Mädchen-Bibliothek 1—5; Goethe, Ferdinand, Die schöne Lilie, Briefe von Schiller; ~~Jakobs Fr., Die Katakomben, Stellen, Sprüche;~~ Döring, Der Bildschnitzer in Tyrol, Raphael's Schatten; Platen, Die Abessiden, Lebensregeln; Kind, Van Dyck's Landleben, Schauspiel; Verne, Schwarz Indien, Von der Erde zum Mond, Fünf Wochen im Ballon; Boldogháza; Franklin élete; Jósika M., Legszebb beszélyei (Regegyöngyök); Feuillet, Trécoeor Julia, Egy nő naplója, Egy szegény ifju története; Szana Tamás, Magyar költők szerelmei; Lamb-Mihály, Schakespeare-mesék 1—2; Barna Sándor, Serdülők könyve; ~~Currer Bell, Jane Cyre;~~ Wildermuth, Wollt ihr's hören; Fr. Siegfried, Jean Paul's Erzählungen; Benedek E., Székely népmesék és balladák; Mayne-Reid, A tüzföld, A skalp vadászok; Amicis-Radó, A szív; Történelmi adomák és jellemrajzok; Theuriet,

Veronika asszony; De Gerandó, Pali; Bougand, Szt. Monika élete; Györy N., ~~Don Quijote de la Mancha~~; Hodgson Burnett Frances, A kis lord; Maszlaghy F., Mai jelleme; Uhrl Józsa, Agról szakadt senkié, A Balaton partján; Vas Gereben, I. A régi jó idők, II. Nagy idők, nagy emberek, III. A pörös atyafiak s elbeszélések, IV. A nemzet napszámossai, stb., V. Egy alispán, VI. A garasos arisztokratia, stb., VII. A tekintetes urak, stb., VIII. A juratus-élet, IX. Eltűnt ember, Urambátyám és én, X. Dixi.

d) *Különfélék.*

Andrea, Magyar Háziasszony 1885—1887, „Munka után“ 1885—1887; Ságbi Józsa, Magyar Gazdasszonyok Lapja 1885—1886; Kalocsa Róza, Leányvilág 1884—1889; Kürthy Emil, Ifjusági Lapok 1885; Dr. Wolafka N., Család és Iskola 1885—1886.

Az iskolai könyvtár tartalmaz, és pedig:

1. a tantestületi könyvtár:	423 művet 685 kötetben,
2. az ifjusági könyvtár:	602 művet 714 kötetben,
3. a kézim.-tanfolyam könyvtára:	276 művet 310 kötetben.
	<u>Összesen 1391 mű 1709 kötetben.</u>

IV. Áll. polgáriskolai gondnokság.

A nagym. vallás- és közoktatásügyi m. kir. min. 1881. év november 1-én 32.354. sz. a. kelt magas intézvényével a következő tagokat nevezte ki a kismartoni áll. polgáriskolai gondnokságba:

Grüssner Ferencz, polgármester, elnök,
Dr. Einhorn Ármin, orvos,
Faludy Lőrincz, főszolgabíró,
Dr. Kaprinay Endre, kir. közjegyző,
Laschober Mátyás, ügyvéd,
Sohár Lajos, kir. járásbíró,
Spitzer Sándor, bőrgyáros,
Tanárky Gyula, hercegi tanácsos,
Wolf Ignác, bor-nagykereskedő,
Zechmeister Gáspár, esperes-plébános,
Krammer József, az áll. polgáriskola igazgatója,

hivatalból tagja a gondnokságnak.

A nevezett tagokból álló gondnokság a kir. tanfelügyelő ur jelenlétében az 1881. év december 17. napján tartotta meg alakuló ülését, s ugyanakkor a hivatali esküt a kir. tanfelügyelő kezeibe letette. Ugyanazon ülésében megválasztotta Dr. Kaprinay Endrét gondnokul, Krammer Józsefet jegyzőül.

Az 1882. márcz. 23-án tartott ülésben Krammer József igazgató jelentést tett az iskola addigi működéséről s előterjesztette nevelés-oktatási rendszerét, bemutatóval egyuttal az általános elveknek alkalmazását az egyes tantárgyak tanításánál. Végül kérte a gondnokság támogatását főképen az iskola népszerűsítése és a szükséges felszerelések meg tanítási eszközök beszerzése iránt.

A lefolyt 10 év alatt a gondnokság mindannyiszor, a hányszor arra szükség volt, ülést tartott, melyekben a folyó ügyeken és alkalmi kérdéseken kívül az iskolai nevelésoktatás sikerét előmozdító számos ügyet tárgyalt.

Tagjai koronkint meglátogatták a tanítási órákat, a mikor is figyelemmel kísérték úgy az oktatás menetét, mint pedig az osztályokban uralkodó fegyelmet, tisztaságot és rendet.

Testületileg részt vettek az iskolai évi vizsgálatokon, záró-ünnepélyeken, valamint általában az iskolai élet körében fölmerült minden fontosabb összejöveten.

Általában pedig iparkodtak erejük- és tehetségükhöz képest valamint erkölcsileg, úgy anyagilag is előmozdítani minden ügyet, mely az iskola felvirágoztatását czélozta.

A gondnoksági tagok sorában a lefolyt 10 év alatt bekövetkezett változásokról a következőkben adunk számot: Az 1883. évben Spitzer Sándor bőrgyáros Gumpoldskirchenbe, 1885-ben pedig Tanárky Gyula Budapestre tevén át lakását, mindketten megváltak körünkből. Mindkét tag a legnagyobb buzgalommal karolta föl az iskola emelését s így mindkettőnek távozása veszteséget jelentett intézetünkre nézve.

Tartozó kötelességünknek ismerjük e helyen Tanárky Gyula emlékének áldozni néhány sort, ki azóta már az élők sorából is elköltözködött. Tanárky Gyula a legnagyobb érdeklődéssel viseltetett ifju intézetünk fejlődése iránt. Ő volt az iskola legbuzgóbb látogatója, ki gyakran órákat töltött az osztályokban, gyönyörrel hallgatva a növendékek feleleteit. A hercegi zárgondnokság által adományozott 32 db. vadgesztenyefát, valamint a szertári szekrényeket is az ő közbenjárásának köszöni iskolánk. Áldott legyen emléke!

Tanárky helyébe 1887. július havában a gondnokság tagjai sorába kinevezett Dr. *Deszkássy Boldizsár* ügyvéd s hercz. zárgondnoksági jogtanácsos — sokoldalú elfoglaltságai akadályozván őt tagsági kötelmeinek teljesítésében — már október hó 26. napján beadta lemondását.

Az 1887. év november 1-ével lejárván a gondnokság megbízatása, a nagym. vallás- és közoktatásügyi m. kir. min. 1888. év aug. 30-án 30.109. sz. a. kelt magas intézvényével újabb 6 évre kinevezettek:

Grüssner Ferencz, gyógyszer-tulajdonos,

Sohár Lajos, kir. járásbíró,

Dr. *Kaprinay Endre*, kir. közjegyző,

Laschober Mátvás, ügyvéd,

Zechmeister Gáspár, esperes-plébános,

Faludy Lőrincz, főszolgabíró,

Dr. *Merényi Lajos*, hercegi titkár,

Dr. *Einhorn Ármín*, orvos,

Wolf Ignác, bor-nagykereskedő,

Grüssner Ferencz egyszersmind megbízatván az elnöki teendők vezetésével.

Az 1890. év tavaszán Zechmeister Gáspár áthelyeztetvén Sopronba kanonokká, helyébe a miniszter ur ő excellentiája *Horváth Viktor* helyb. plébánost nevezte ki gondnoksági r. taggá.

Vétenénk az igazság ellen, ha elmulasztanók e helyen az elismerés adóját leróni a gondnoksági tagok buzgó tevékenységeért. E testület mélyen tisztelt tagjai szívükön hordják az iskola érdekeit, őszinte támogatói az igazgatónak és a tantesületnek nehéz föladatuk megoldásában s tőlük telhetőleg minden erejükből iparkodnak az iskola fölvirágoztatását előmozdítani.

V. Az iskola tantesülete.

A lefolyt 10 év alatt, az évről-évre rendszeresített tanszék-ek betöltésétől eltekintve, a tantesület tagjai között aránylag nem sok változás fordult elő.

Az iskola megnyitásának évében — 1881/82. iskolai év — a tantesület 5 tagból állott (l. fennebb a 36. old.): *Krammer József* igazgató, *Hatvan Ferencz* r. t., *Király Emma* r. t., *Ragályi Róza* s. t., *Scherer Gyula* r. t.

Az 1882/83. iskolai évben szervezett rajztanári állásra *Arnhold Nándor* nagykőrösi reform. gymn.-i rajztanár, r. t. minőségben, a szépírás-tornatanitói állásra ellenben *Szabó Gyula* elemi iskolai tan., okl. polg. és középisk. tornatanító, s. t. minőségben lett kinevezve.

Az 1883/84. tanévben rendszeresített nyelvtan-történelmi tanszékre *Koleszár Mihály* keszthelyi polg. isk. s. t. lett áthelyezve r. t. minőségben.

Ugyanezen tanév folyamán Schererné-*Ragályi Róza* s. t. lemondván állásáról, helyét *Sima Anna* okl. el. isk. tan. és okl. kézimunkatanitónő foglalta el.

Az 1884/85. iskolai év elején 3 új tanszék volt betöltendő, és pedig: 1 magyarnyelvi, 1 matematika-fizikai, 1 történelmi és zenei tanszék. S miután közvetlenül az iskolai év megnyitása előtt áthelyeztettek Scherer Gyula és Hatvan Ferencz kartársak az ujonnan felállított kapuvári m. kir. állami polgár-

iskolához (Scherer Gyula igazgatói minőségben), iskolánknál egyszerre 5 tanszék betöltése vált szükségessé. Kinevezettek pedig: *Csiby Tamás* r. t., *Kohlmann Károly* r. t., *Koncs Sándor* r. t., *Leitner Ferencz* r. t. és *Takáts József* r. t. minőségben, mindannyian okl. polg. isk. tan., *Koncs Sándor* egyszersmind okl. zenetanító. Csiby Tamás időközben kilépve államszolgálatból, állását el sem foglalta; helyébe a nmélt. min. ur *Bóbíta Endrét*, a Csöndes-féle nyilv. jog. felruházott középiskola tanárát nevezte ki, ugyancsak r. t. minőségben.

Ugyanezen tanévben foglalta el állását *Berghold Rezső*, a lakatos ipartanműhely művezetője.

Az 1885/6. iskolai évben rendszeresített természettudom. tanszékre kineveztetett *Jaeger Lajos* okl. polg. isk. t., a női kézimunka-tanfolyam vezetésére pedig *Mudrony Vilma* okl. ipartanítónő, az előbbi r. t., az utóbbi s. t. minőségben.

Az 1886/87. iskolai évben szervezett matematika-ábrázoló geometriai tanszék betöltésével — *Herchel János* okl. polg. isk. t. személyével — a tantestület létszáma teljessé lett.

Az 1887/8. tanévre Herchel János a tanítóképző tanári-tanfolyam látogathatása végett egy évi szabadságot kapván, helyét *Volenszky Gyula* okl. polg. isk. t. foglalta el, ki az 1890. év október havában Tordára helyeztetvén át r. t. minőségben, a megürült tanszékre *Tóth József*, gy.-ditrói polg. isk. s. t. neveztetett ki.

Szomorodott szívvel emlékezünk meg e helyen is a tantestület első halottjáról: *Sima Anna* s.-tanítónő az 1891. jan. 9-én költözvén el az élők sorából.

Az 1891. jul. 4-én 27.219. sz. a. kelt magas miniszteri intézvénnyel a megürült tanítónői állásra *Pottyondy Paula* okl. tanítónő és okl. női kézimunka-tanítónő neveztetett ki.

A tantestület iskolai működését föltüntetik a 80. és 81. old. levő táblázatok.

Irodalmi munkásságot fejtettek ki:

1. *Arnhold Nándor* r. t., mint az „Eisenstädter Zeitung“ főmunkatársa; — azonfölül értekezést olvasott föl a soproni irodalmi és művészeti kör estélyén.